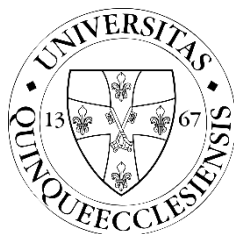


OTDK-dolgozat

2023

Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar



A Brexit gazdasági és társadalmi hatásai

The economic and social effects of Brexit

Pázmány Katalin

Konzulens: Dr. Kaposi Zoltán

Kézirat lezárásának dátuma: 2022.11.14.

Tartalomjegyzék

Bevezetés (téma, célok és kutatási kérdések).....	1
1. Az angol gazdaság fejlődése	3
2. Az Egyesült Királyság integrációja az Európai Unióba.....	14
2.1. Az első csatlakozási kísérlet.....	18
2.2. Második csatlakozási kísérlet.....	19
2.3. Treaty of Accession 1972.....	20
3. Az integrációt követő gazdaságtörténeti fordulópontok	21
4. Brexit referendum statisztikai háttere	31
5. A kilépés rövid és hosszú távon várható következményei.....	37
5.1. Gazdasági mutatók vizsgálata	37
5.1.1. GDP alakulása	37
5.1.2. Import és az export alakulása	38
5.1.3. Sterling-dollár árfolyam változásai	39
5.1.4. Inflációs előrejelzés.....	40
5.1.5. Munkapiacra való hatás.....	41
5.1.6. Fogyasztásra való hatás	42
5.1.7. AROPE mutató.....	42
5.1.8. Kormányzati költségvetésre való hatás	43
6. Az Angliában élő magyarok álláspontja a Brexitről	46
Összegzés	53
Irodalomjegyzék.....	55
Statisztikai adatforrások	58
Az ábrák forrásai:	61
Függelék.....	63

Ábrajegyzék

1. ábra: Winston Churchill elmélete a három egybe fonódó körről	14
2. ábra: Az államháztartás nettó adóssága a GDP százalékában az Egyesült Királyságban 1929 és 1982 között (%)	16
3. ábra: 1975-ös népszavazás eredménye az EK-tagságról.....	22
4. ábra: Az egy főre jutó GDP 2000–2010 között (USA dollár).....	26
5. ábra: A korosztályok és a választás összefüggése.....	31
6. ábra: Mi befolyásolta a voksolásának eredményét?	33
7. ábra: A UK hozzájárulása és visszatérítése az EU-hoz 1973–2019 között (millió font)	33
8. ábra: Az Egyesült Királyság hozzájárulása az EU-hoz a többi tagállamhoz hasonlítva 2020-as adatok alapján.....	34
9. ábra: A migráció alakulása az Egyesült Királyságban 1991 és 2020 között (ezer fő)	35
10. ábra: Egy főre jutó GDP alakulása az Egyesült Királyságban (USA dollár)	37
11. ábra: Az import és export értékének változása az EU-s és nem EU-s országok tekintetében (millió font)	38
12. ábra: GBP-USD árfolyam 2001–2022 között	40
13. ábra: Az infláció alakulása 2001–2021 között, valamint a várható alakulása 2026-ig	41
14. ábra: Teljes fogyasztás kiadása 2010–2022 között	42
15. ábra: UK és EU AROPE mutató összehasonlítása 2005–2020 között (%).....	43
16. ábra: A teljes kormányzati kiadások 2000-től napjainkig, valamint várható értékek 2025- ig	44
17. ábra: Mi az első szó, ami eszébe jut az Egyesült Királyságról?.....	46
18. ábra: Mi az első szó, ami eszébe jut a Brexitről?	47
19. ábra: Ön mennyire ért egyet a következő állításokkal?.....	48
20. ábra: Ön mennyire ért egyet a következő állításokkal?.....	49
21. ábra A Brexit óta milyen változást érzékelt a következő területeken?	50

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az európai vasművek termelése a következőképpen alakultak 1845–1850.....	4
2. táblázat: Iparágak részesedése az exportból.....	6
3. táblázat: Iparágak részesedése az importból	7
4. táblázat Nagy-Britannia városainak lakossága 1850-ben.....	8
5. táblázat: Nagy-Britannia befizetése az EK-ba 1973 és 1979 között	23

Függelék jegyzéke

1. függelék: Mélyinterjú: T. Franciska.....	63
2. függelék: Mélyinterjú: M. Gábor	64
3. függelék: Mélyinterjú: T. Attila	67

BEVEZETÉS (TÉMA, CÉLOK ÉS KUTATÁSI KÉRDÉSEK)

A 2008-2009-es gazdasági világválság óta megjelenő egyre több probléma előtérbe hozta a brit népesség körében a Brexit gondolatát. 2016. június 23-án népszavazást tartott az Egyesült Királyság az ország Európai uniós tagságáról, amelyen szignifikánsan magas 72%-os részvételi arány mellett a választók közel 51,9%-a, azaz több mint 17 millió ember szavazott az Unió elhagyására.

Már a Brexit szavazás előszelétől kezdve volt szerencsém követni és némelykor első kézből tapasztalni a Brexit okozta zavargásokat, mivel a családom néhány tagja erősen érintett ebben a témában, mióta az Egyesült Királyságba költöztek. Ebből fakadóan választottam dolgozatom témájaként az Egyesült Királyság önállósodási folyamatát. Emellett elengedhetetlennek tartom, hogy tisztában legyünk a folyton változó világgazdasági eseményekkel, hiszen nagy befolyással vannak mindennapjainkra.

A Brexit a globális hatással lévő események sorozatát indította meg, aktualitása a mai napig megkérdőjelezhetetlen. Az eredetileg belügyi problémaként induló dilemma előre láthatatlan globális következményekkel jár a gazdaság minden területén, mikro- és makroszinten egyaránt. Ezt érthetjük úgy is, hogy a referendumnak egyaránt lehetnek negatív és pozitív hatásai, de összevetve ezeket meghaladják a hátrányokkal járó következmények. A gazdasági károkon túlmenően több területen is visszafordíthatatlan hatása van az EU elhagyásának, így pl. jogi, politikai és egyéb szektorokban. A következmények eltérőek: a legerősebb gazdasági hatás az Egyesült Királyságban jelentkezik, ugyanakkor az EU ezzel egy időben egy nagyhatalom politikai szövetségéről mondhat le.

Jogosan feltételezhetjük, hogy több ok is húzódhat meg a népszavazás kimenetele mögött. Számos ok közül talán a legmeghatározóbbak a demográfiai, a gazdasági, a társadalmi és a politikai problémák, és az ezek által szült feszült helyzet a köztudatban. Ezeket vizsgálom meg közelebbről a következő fejezetekben.

A több mint kétéves időszak alatt az Egyesült Királyságnak ki kellett alakítania a kilépés feltételeit, körülményeit. Többek között új jogi, gazdasági, politikai rendszert kellett kidolgozniuk. Ezeken felül újra kellett formálni a harmadik országokhoz fűződő kapcsolati rendszerét, vagyis mint független országnak, újra kellett pozicionálni magát a világgazdaságban.

Az Egyesült Királyság megtette a 21. század egyik legszignifikánsabb politikai lépését az Európai Unió elhagyásával. Nagyon nehéz – ha nem lehetetlen – megmondani, hogy milyen

hosszú távú következményei lesznek a Brexitnek. Több tanulmány is készült a lehetséges soft vagy hard Brexit kimenetelekről, ezek között találhatók rendkívül pesszimista előrejelzések is. Mindazonáltal a font még mindig erős valutának minősül, tehát az ország gazdasága még nem kezdett olyan mértékű hanyatlásba, mint amilyenre egyes elemzők spekuláltak. Ezek mellett viszont a britek helyzetét nem könnyíti meg a koronavírus járvány és az energiaválság, így több probléma is adódott az élelmiszer- és a benzinellátás akadózása és a növekvő energiaárak miatt.

Dolgozatom az Egyesült Királyság helyzetének változásait próbálja meg felvázolni. Ennek bemutatását egy történeti áttekintéssel kezdem, hogy képet alkothassunk a brit gazdaság fejlődéséről. Ezután az integráció utáni fejleményeket és nehézségeket ismertetem egészen a 2016. évi népszavazásig. Nem járhatjuk teljesen körbe a kérdést anélkül, hogy ne tennénk egy kitekintést magára a referendumra. Ezt követően több gazdasági mutató elemzésével megvizsgálom azt, hogyan hatott az Unió elhagyása az Egyesült Királyság gazdaságára. Az utolsó fejezetben pedig elemzem a kérdőíveztetés útján begyűjtött adatokat, és szembesítem az Angliában élő magyarok és a Magyarországon élő magyarok álláspontját és véleményét a Brexit témájához kapcsolódóan, valamint megnézem azt, hogy a Brexit milyen területeken van hatással az Angliában élő egyénekre.

Dolgozatomban a következő kutatási kérdésekre kívánok választ adni:

- Hogyan és milyen körülmények között jött létre a Brexit, s ennek milyen hatása volt az Egyesült Királyság gazdaságára?
- Eltér-e a Brexitről a Magyarországon élő magyarok álláspontja az Angliában élő magyarokétól?
- Milyen területeken van leginkább hatással a Brexit az Angliában élő magyarokra?

A dolgozat elkészítésekor számos szakirodalmi könyv és tanulmány fordult meg kezeim között. Ezek közül túlnyomórészt pesszimista hangvétellel formáltak véleményt a Brexitről. A kutatók inkább politikai malőr eredményének látják a Brexitet, mintsem egy alaposan megfontolt gazdasági lépésnek. E dolgozat célja, hogy tisztább, átfogó, rendszerezett képet nyújtson a nemrégiben lefolyt Brexitről, annak előzményeiről, következményeiről és közéleti hatásairól, ezzel egy időben kritikai áttekintést adjon az Egyesült Királyság gazdaságának változásáról. Ezek mellett rálátást nyerhetünk arra, hogy az emberek, hogy élték meg ezt a fontos eseményt és hogyan hatott rájuk a mindennapokban akár pozitív, akár negatív tekintetben.

1. AZ ANGOL GAZDASÁG FEJLŐDÉSE

Anglia az európai történelemben sokáig nem játszott meghatározó szerepet. Fejlődése a 16. századtól gyorsult fel, amely a tengeri kereskedelemmel, s a gyarmatok irányába fordulással kapcsolódott össze. A 18. század elején Anglia, Skócia és Wales szövetségével létrejött Nagy-Britannia, amely látványos és gyors gazdasági fejlődést ért el, s amely folyamat eredményeképpen ma is meghatározó gazdasági, s egyben világpolitikai tényezővé vált. Napjainkban az Egyesült Királyság négy országrészből áll: Nagy-Britannia tagjait és Észak-Írországot kapcsolja egybe. Területileg a brit szigeteket, az ír-sziget északkeleti szélét, valamint pár kisebb szigetet foglal magába, összesen 224 820 km²-en terül el. 2022-es népszámlálási adatok szerint az ország népessége meghaladja a 67 millió fő-t. (Office for National Statistics, 2021)

A szigetország az utóbbi két évszázadban hatalmas változáson ment keresztül, s főleg a 19. századi fejlődésével az egyik legmeghatározóbb nagyhatalommá nőtte ki magát. Egyesek azt feltételezik, hogy VIII. Henriknek köszönhetik a későbbi Nagy-Britannia sikerességét. VIII. Henrik számos uralkodói döntése közül talán a két meghatározóbb az volt, hogy levált a római katolikus egyházzal és létrehozta az anglikán vallást, ami egy új birtokosi réteg kialakulását is magával vonta, s ezek mellett létrehozta a Királyi Haditengerészetet (Royal Navy), amely szervezettségének köszönhetően nagyban hozzájárult az ország védelméhez és későbbi katonai sikereihez. A főleg zsoldosokból álló hadseregnek nem nagyon jutott katonai vereség. (Kiss, 2002)

A 18-19. századi európai politikai és katonai folyamatok tovább erősítették Nagy-Britannia pozícióit. A napóleoni háborúk főszereplői a franciák legyőzése után nagyhatalmi egyensúlyt hoztak létre. Ebben a kontextusban Nagy-Britannia helyesen mérte fel a helyzetet és realizálta, hogy szövetségeseinek nagyobb szüksége van rá, mint fordítva. A napóleoni háborúk és a német törekvések között Anglia egyik virágkorát élte. Az egész világot ellenőrzése alatt tudta tartani a legfontosabb stratégiai pontok (Dover, Gibraltár, Alexandria, Jóreménység foka és Szingapúr) birtoklásával. A 19. század közepe után a világ népességének mindössze 2%-át kitevő ország a világ GNP-jének 20%-át, azon belül az acéltermelés 40%-át adta. (Kiss, 2002. 275.) Ez viszont sokba került: az állam hatalmas adósságot halmozott föl. A brit államadósság 1792-ben körülbelül 244,4 millió fontot tett ki, ami egyenlő volt az éves költségvetés 13-szorosával. A bevétel és az adósság ilyen mértékű eltérése elképzelhetetlen volt a kontinentális országokban államcsőd nélkül. Az adósságot túlnyomórészt a háborús kiadások

okozták, párosulva azzal az elhatározással, hogy a háborúkat nem adóztatásból finanszírozzák. (Schremmer, 1977.)

Anglia felemelkedése jelentős részben a hamar megindult gazdasági modernizációból, az iparosodásból, az agrárforradalomból és a közlekedés változásaiból következett. A hosszú 18. században jelentős technikai és technológiai változások mentek végbe. Ennek során számos iparágban igen jelentős átalakulás történt. Abraham Darby szénipari kísérletei, amelyek révén lehetőség nyílt a koksz előállításra, alapját adta a vasolvasztás korszerűsítésének: Nélküle nem tudott volna Henry Cort a rideg nyersvasból acélt előállítani az 1780-as években. „*A szén az ipar kenyere...*” – írta Bircher Erzsébet 2002-ben kiadott tanulmányában. A szén hasznosítása maga után vonta az egész gazdaság megmozdulását. a 19. század fordulójára Nagy-Britanniában hozzávetőleg 1 millió tonna szenet használtak fel, sőt ez a mennyiség 1870-re meghaladta a 100 millió tonnás mennyiséget. (Landes, 1986) jelentős gépipari találmányok születtek: ide sorolhatjuk akár Newcomen gőzgépét (1712) vagy Watt alacsony nyomású kondenzációs gőzgépét (1769) is. A textilipar is látványos változásokon ment keresztül, Cartwright szövőszékén túl szinte mindegyik ruházati iparági területen születtek technikai innovációk. Az ipari forradalom dominó effektusként söpört végig Európán, új gazdaságtörténeti korszakot nyitva. De ez még csak a kezdet volt. A 19. század második felében igen fontos volt Thomas Parker, a villamosautó feltalálója, Dugald Clerk, aki megtervezte a világ első kétütemű motorját és még számos egyéb brit feltaláló, fizikus, biológus járult hozzá mai modern társadalmunk létrejöttéhez. Az industrializáció kiteljesedésével, több száz innovációval és a területi adottságoknak köszönhetően Nagy-Britannia gyorsan központi szerepre tett szert a világ gazdaság működésében. A szigetország vállalatainak mérete merőben meghaladta az Európai üzemeket. Egyik vasmű sem tudott lépést tartani Dowlais kohójával mely 80 000 tonna nyersvasat volt képes előállítani 1845-ben (Landes, 1986. 258.).

1. táblázat: Az európai vasművek termelése a következőképpen alakultak 1845–1850

Ország	Cég	Nyersvas (tonna)
Nagy-Britannia	Dowlais	80 000
Franciaország	Wendel cég	22 000
Franciaország	Forges de Decazeville	16 000
Németország	Laurahütte	16 000
Belgium	S. A. John Cockerill	11 000 – 12 000
Nagy-Britannia	Wales legnagyobb kohói	6240

Forrás: David S. Landes, 1986, 258.

De nemcsak a szén- és vastermelés futott fel. A szigetország egyik meghatározó iparága a pamutipar lett: e tekintetben is messze az élen járt Anglia az európai országokat tekintve. Az angol textilgyárakban az 1870-es évek csúcsán mintegy 3 millió orsóval dolgoztak Oldham fonodáiban, ez körülbelül Franciaország és Németország együttes termelését jelentette (Landes, 1986. 321.).

A viktoriánus korszakban (a királynő 64 éven át uralkodott az ország felett) nagyon gyorsan nőtt a szigetország népessége: Anglia és Wales lakossága 1801-ben meghaladta a 10 milliót, majd 1851-ben már a 21 milliót lépte túl, 1901-ben pedig már elérte a 32 millió főt. Ennek háttérében a táplálkozás, a lakásviszonyok, az általános egészségügyi fejlődés és a közoktatásban végbement változások álltak. 1891-ben ingyenessé vált az elemi oktatás is és 1900 körül megszületett a nyugdíjrendszer, a nemzetileg kiterjedt betegbiztosítás. (Szántó, 2003. 198.)

A közlekedési vonalak úgy hálózák be az országot, mint egy érrendszer. Ennek az „érrendszernek” fejlesztésével magát a gazdaságot tudjuk életben tartani. Az angol infrastruktúra kiépülésének első nagy lépése csatornarendszer kiépítése volt, ami 1760-tól 1830-ig tartott. Korábban a belső vízi szállítmányozás a belső folyami utakra és part menti városokra korlátozódott. A személy- és áruszállítmányozás elsődlegesen az olyan nagyobb folyókon zajlott, mint a Temze, Humber és a Mersey. A csatornák kiépítése fellendítette az országon belüli szállításokat, hiszen lecsökkentette a szállítási költségeket, ami nagy tömegű áru esetén mérvadó volt. A csatornák kiépítése fellendülést hozott a széniparra, a fa - és textiliparra, továbbá néhány térség vasiparára is. (Kaposi, 1996. 69-70.)

A csatornarendszer mellett az úthálózat kiépítése is fellendült az 1700-as években. A kövezett utak igaz, hogy díjkötelesek voltak, mindazonáltal nagyban megnövelték a pénz forgási sebességét az országban és emellett lecsökkentették a szállítási időt és költségeket. Az idő csökkenésének példájára megemlíthetjük a London-Edinburgh távot, amelynek megtétele 1750-ben még 12 napot vett igénybe, ám az utak kiépítése után már csak 46 órába telt. (Kaposi, 1996. 81.)

A közlekedés forradalmát a vasút hozta el. A sínen való szállításnak megvolt az ára, egy mérföld vasút megépítését közel 40 000 fontra becsülték. Az állam és a korlátolt felelősségű részvénytársaságok segítségével 1849-re már 5918 km vasutat építettek. A fejlődés a nemzeti költségvetés átcsoportosítását is maga után vonta, hiszen a század közepére a nemzeti jövedelem 8-10%-át vasútépítésre fordították. Mindeközben felgyorsította az élet ritmusát, lerövidítette a befektetések megtérülési idejét, ami a jövedelmek és profitok növeléséhez járult hozzá. (Kaposi, 1996.)

A szigetország természeti adottságaiból adódóan nem nélkülözhetette a tengeri hajózás modernizálását a külkereskedelem fejlődéséhez. A 19. század közepén az ország össztermelésének 20-30%-a a szigetországon túl került értékesítésre, így egyértelmű, miért tartozott a britekhez a világ hajóparkjának 40%-a. A technika forradalma a hajóiparba is betört: vitorlásokat felváltották a megbízhatóbb, gyors gőzhajók, s ezzel hatalmas változások mentek végbe a világ minden részén. A Szuezi-csatornán való közlekedésére nem voltak alkalmasak a klipperek, így már a távol-keleti utakra is a gőzhajókat alkalmazták. (Berend–Ránki, 1987. 40-42.)

A gazdasági modernizációnak fontos területe volt a kereskedelem rendszerének átalakulása. Korábban a helyi piacok meghatározó szerepet játszottak (Flinn, 1966. 62.). Azonban a 18. századra jelentősen megnőtt az angol export, s egy évszázad alatt a határon túli piacokon elérhető magasabb nyereség miatt az export az össztermék-mennyiség 10-12%-át is elérte. A brit export értékének radikális növekedése jelentős jövedelemfelhalmozódáshoz vezetett. A század végére már 2 ezer t nehézipari terméket vittek külföldre. A 19. század közepére egyre több olyan ország volt már, amely védekezési céllal elkezdte kiszorítani a brit árukat a saját piacáról, valamint a külső, nemzetközi piacokon is egyre erősebb verseny alakult ki. Mindezek ellenére a brit ipari monopólium töretlennek bizonyult egészen az 1880-as évekig (Berend, 2008.).

Az export a 19. század elején a nemzeti jövedelem csupán 10%-ára volt tehető, de ennek mértéke 1800–1900 között a huszonkétszeresére, a háborúra pedig harmincszorosára nőtt. Az 2. táblázatból is látszik, hogy a 19. századi exportban kimagasló szerepe volt a textiliparnak (Schlote, 1952. 53.).

2. táblázat: Iparágak részesedése az exportból

Ágazat	1830	1850	1900
Textilipar	67%	63%	44%
Vas és acél	11%	18%	21%
Szénexport	1%	2%	5%
Összes iparcikkek/export	91%	93%	94%

Forrás: Schlote, 1952.162-163. Saul,; S. B., 1960.

Nagy-Britannia gyarmati rendszere nagyban elősegítette az árubehozatait. A virágzó brit textilipar gyapjúja főleg Ausztráliából, Új-Zélandról, Dél-Amerikából és Dél-Afrikából származott, míg a gyapotot Indiából Európából importálta. Ezen felül Új-Zélandról húst, sajtot

és vaját, Indiából pedig az igen jövedelmező iparágú teát importáltak, ami azóta a brit kultúra szerves részévé vált. (Stadtler – Visram - Nasta, 2017)

3. táblázat: Iparágak részesedése az importból

Ágazat	1830	1850	1870
Élelmiszer	31%	34%	35%
Nyersanyagok	60%	59%	50%
Iparcikk	9%	7%	15%

Forrás: Schlote, 1952.;162-163. Saul, S. B., 1960.

Az 1840-es évek óta Nagy-Britannia kitartóan menetelt a szabadkereskedelem irányába. 1842-ben a Robert Peel által kidolgozott a vámok nélküli költségvetés megszabadította a gazdaságot a vámbevételek függőségétől, így lehetővé vált 750 árucikk mentesítése behozatali/kiviteli díjaktól. Az ír éhínségek okozta agrárvédelmi intézkedések miatt csak az 1860-as évekre a sorozatos kiegyensúlyozott költségvetések eredménye a vámok teljes elengedése lett. Ezáltal Nagy-Britanniában intézményesítették a szabadkereskedelmi politikát. (Cameron, 1994.) A szigetország és Franciaország Cobden-Chevalier -szerződés kötése volt az első mérföldkő, ami a *laissez faire* szemléletmód Európára való kiterjesztését indította meg. Ez a szerződés vezetett a nemzetközi szabad kereskedelem kialakulásához. A 19. század végére szerződést kötöttek Németországgal, Olaszországgal, Belgiummal, Svédországgal, Norvégiával, Spanyolországgal, Olaszországgal, Belgiummal, Ausztriával, és Portugáliával így Európában egy szabadkereskedelmi zóna jött létre. A gazdaság egységesítésében a telekommunikáció kiépülése volt a következő mérföldkő. Továbbá megalakult még a Nemzetközi Távíró Unió és a Nemzetközi Posta Szövetség is, amelyek segítettek a nemzetek koalíciójában és összekovácsolódásában. (Berend-Ránki, 1987.)

A nemzetközi kereskedelem növelésével fejlődésnek indult a multilaterális fizetési rendszer, így csökkent az elégséges arany és devizatartalék hiánya is. Azonban a legfőbb akadály az volt, hogy a legtöbb ország fizetőeszköze nem volt konvertibilis, ezért egységesítésre volt szükség. Az aranyalap létrehozása szintén Nagy-Britanniához kötődik. Előzetes intézkedések után már 1821-ben bevezette az aranystandard rendszert, ami Európa többi országában viszont csak jóval később került bevezetésre. A brit fizetőeszköz stabilitásának köszönhetően (értéke 1821 és 1914 között változatlanak bizonyult, de reálértéke csökkent) egyenértékű volt az arannyal, így nemzetközi fizetőeszközzé vált. (Berend, 2008.).

A gyors gazdasági fejlődésben nagy szerepe volt az angliai mezőgazdaságnak is. Az 1720–30-as évektől kezdve egyre több agrárinnováció jelent meg az üzemi gyakorlatban. Az

ökröket kezdte kiszorítani a lovak használata, a vetésforgó egyre szélesebb területeken terjedt el, új növényeket kezdtek termelni, amelyek révén megoldódott az istállózó állattartás téli takarmányszükséglete. Az enclosure révén egyre nagyobb táblákban tudtak már termelni, s ezzel létrejött a nagyüzemi termelés lehetősége. De az ipar is érdemben tudott hozzájárulni a változásokhoz, hiszen az acélból készült vaseke, a vasborona, majd pedig az 1830-as évektől a gőzzel hajtott gépek (gőzeke, lokomobil stb.) jelentősen növelte termelékenységét. Mindennek eredményeképpen az angliai lakosság fogyasztása is folyamatosan javult, egyre többet termeltek, s került piacra. (Kaposi, 1996)

Az egy főre jutó termelés növelésével jelentősen nőtt a populáció, s az iparosodás révén a városba áramlás. Korábban csak London számított igazi nagyvárosnak, most azonban már jelentősebb ipari központok (Birmingham, Manchester stb.) és kikötők (Liverpool, Bristol stb.) is jelentős méretű városokká váltak.

4. táblázat Nagy-Britannia városainak lakossága 1850-ben

Város	Lélekszám (fő)
London	959 000
Manchester	89 000
Liverpool	83 000
Birmingham	74 000
Leeds	53 000

Forrás: Wrigley, 1985. 160-161.

Az urbanizáció gyorsulása számos újdonsággal járt együtt. A polgárosodás egyre szélesebb méreteket öltött. A városnak a faluhoz képest látványos előnyei voltak, hiszen egyre inkább a város lett a gazdasági fejlődés, a modernizáció központja, a divat centruma, a városban működtek a fontosabb iskolák, egyetemek, s az életkörülmények is egyre inkább felülmúlták a régi falusias szintet. Ugyanakkor a városszéli munkástelepek, avagy éppen a nyomortelepek riasztó képet is tudtak mutatni, főleg a közegészségügy terén nem sikerült lépést tartani a gazdasági fejlődéssel. (Kaposi, 1996.).

A 19. század második felében további innovációk sorozata jelent meg, többek között a kémia előrehaladása, vízi erőművek megépülése, valamint, ami radikális előrelépést jelentett, az elektromos áram feltalálása, amiből következett a gépipar és a fémkohászat megújulása is. A modern infrastruktúra hajnalán Nagy-Britanniában 1919-re félmillió ház kapott elektromos ellátást (Hannah, 1979. 189., Byatt 1979. 25.), ezzel egy időben a villamosrendszer hálózata

kezdte befedni az országot. 1914 előtt a kontinensen már 3,5 millió telefonvonal létezett az új technológia megszámlálhatatlan lehetőségek kapuit nyitotta meg. (Berend, 2008.)

Feltehetjük a kérdést, amely már számos gazdaságtörténetésben felmerült, hogy miért éppen Angliából indult a radikális forradalmi változásokhoz vezető ipari forradalom? Sokunkban felmerülhet, hogy a tekintélyesebb területű és népességű Franciaországot hogyan tudta lekörözni Anglia. A szigetország előnye a következő négy pontban rejlett: (Ránki, 1982)

- I. A mezőgazdaságban magasabbak voltak a termelési eredmények és alacsonyabb a termelésingadozás a többi országhoz képest.
- II. Az iparban a technológia gyors fejlődése úgy, mint a kokszt megjelenése és az első primitív gőzgépek üzembe állása.
- III. A kereskedelemben a tőkefelhalmozás a kiépített csatornarendszer és infrastruktúra adott lehetőségek, valamint az előrehaladottabb külkereskedelem.
- IV. A fejlettebb pénzügyi rendszer, amit pl. Franciaországban nem sikerült honosítani.

Azonban a válasz maga ennél komplexebb. Anglia és Franciaország mellett még Hollandia és Németország egyes területei is hasonlónak tekinthetők ebben a kérdésben. A szigetország földrajzi adottságai előnyére vált abban a tekintetben, hogy megvédje területeit az Európában dúló háborúk pusztításaitól, de a Kontinens gazdasági életétől már nem szigetelte el magát, sőt a világkereskedelem középpontjává vált. A mezőgazdaság a földbirtokstruktúra, a vetésforgó és a földművelési technikák fejlődése nagy előre lépést eredményezett. Ezeken felül az 1730 és 1750 közötti kedvező időjárás eredményeképp a bőséges termés lenyomta az élelmiszerárakat, másfelől strukturális változásokat idézett elő a bérek és a földpiacok tekintetében.

A La Manche-csatorna két oldalán elterülő Hollandia és Nagy-Britannia gazdasága hasonlóképpen fejlődött. A flandriai, valamint a brit területeken a kereskedők által felhalmozott tőkét a bankszektorba mozgatták, és a kereskedelem finanszírozásával bővítették üzleteiket. Habár Flandriában nemzetközi kereskedelem jött létre és a hollandok nem kezdték el finanszírozni saját iparukat, így az 1763-as és 1772-es válságok hosszú távú lassulást okoztak a gazdaságban. Egyes történészek szerint az Egyesült Királyság éppen a holland siker mintájára próbált imitálni. Így azokat a hibákat, amelyeket Hollandia elkövetett, az Egyesült Királyság el tudta kerülni és a hazai ipar finanszírozásába kezdett. Mások vitatják, hogy a kereskedők tudatos tőkebefektetés révén indították volna be az iparosodást, mindazonáltal a tény továbbra is áll, miszerint a kereskedők teremtették meg a piacot, amelyen az iparosok értékesíteni tudták

áruikat. (Williams 1970. 484.; Wilson, 1965. 40.; Mantoux 1961. 92.; Hughes 1965. 7.–69.; Fox Bourne 1866. 189.; Davis 1969. 106.; Berend–Ránki, 1982. 21.)

A szigetország azon szerencsés, helyzetben volt, ahol a gazdaság összessége, történelmi előfeltételek, társadalom mentalitása és az infrastruktúra kiépítettsége hozta létre azokat a körülményeket, amelyek az ipari forradalom melegágyává tette Angliát. (Berend–Ránki, 1987. 89.; Ránki, 1982. 539.)

Nagy-Britannia a 19. század második felére iparos országgyá vált. Népe ssége száz év alatt megháromszorozódott, s lakosságából öt főből négy biztosan városokban élt. A mezőgazdaság körülbelül a GDP 10 százalékát állította elő, míg a nemzeti kiadások több mint egyharmada jutott import beszerzésre, amelyből többnyire az élelmiszer és a nyersanyagok tették ki a legnagyobb részt. Az idő előrehaladtával a mezőgazdaság részaránya csökkent. A gyártás kibocsátásának struktúráján változtatni kellett. Így a gazdaság enyhén zártabbá, a növekedési rátája pedig akadozóbbá vált. Eközben az ipar gyorsan terjeszkedett a világ többi része felé, a szabadkereskedelem révén egyre nagyobb befolyást gyakorolt a világgazdaságra. (Deane, 1976. 224)

Nagy-Britannia a 20. század elején a világ vezető nagyhatalma volt. Az első világháború alatt azonban milliók élete vált rémálommá. Minden hadviselő országnak szigorú szabályokat kellett hoznia a termelés és a fogyasztás szabályozására. Nagy-Britannia újra érvénybe léptette a behozatali vámot, lerombolva ezzel a nemzeti hit egyik fontos alappillérét. (Landes, 1986) A vámok újraélesztése megfosztotta a világot a történelem addigi legnagyobb kikötőitől. Nagy-Britanniának sok problémával kellett megküzdenie az első világháború alatt. Az ország nem volt felkészülve egy ilyen hosszú háborúra sem gazdaságilag, sem hadügyileg. Nagy-Britannia kormánya a világháború alatt felélte a pénzügyi tartalékokat. 1741 millió fontot kölcsönzött szövetségeseinek (568 milliót csak Oroszországnak), ebből 1027 milliót refinanszírozásból teremtett elő az Egyesült Államok segítségével. A háború alatt nem csak külpolitikai gondokkal kellett szembenéznük, hazai fronton is több probléma merült fel, mint pl. a szüfrazsett mozgalom, az ír felkelés, az éhínség és a katonai veszteségek. A fegyveres szolgálat ellenére a GDP 14%-kal nőtt a háború alatt. Bár a háború végén a győztes oldalon állt, szörnyű árat kellett fizetnie. (Landes, 1986.; Stevenson, 2011.)

Az ország az első világháborút követően nehezen állt talpra. A háború az összes hadviselő országot megviselte. A jövedelmek csökkenése, az infláció, a strukturális munkanélküliség, a termelékenység csökkenése még a leggazdagabb európai országban is jelentkezett. Tény ugyanakkor, hogy a háborús pusztítás Angliában nem folyt le, szemben pl. a kontinens más országaival. Az adósság viszont nyomasztó volt a háború utáni években, a gazdasági

rekonstrukció, a hadigazdaság helyetti polgári gazdaság újraépítése nagyon sok pénzbe került. A háborús költségeket a német jóvátételnek kellett volna megtérítenie, de erre 1924 előtt nem lehetett számítani. (Kaposi, 2004. 22.) A vámilletékeket a háború után is fenntartották, az 1921. évi Ipari Védővám Törvénye 33,3%-os vámot vezetett be bizonyos ipari termékekre.

A kilábalás lassú volt. Az 1920-as években világosan látszódott, hogy a korábbi szigetországi gazdaság meglehetősen egyoldalú volt. Egyes ágazatok nagy nehézségekkel küszködtek, mivel piacukat elveszítették, kapacitásaikat le kellett építeni, s ez a foglalkoztatottság mutatóit rontotta. Ezzel szemben viszont az USA gazdasága szárnyalt, így a szigetország elvesztette vezetői hatalmát, helyette az Egyesült Államok került az élre. 1925-re sikerült stabilizálni a fontnak és visszatérni az aranystandardhoz a font-dollár egyenértékűsége mellett. A pénzügyi stabilizációt ugyanakkor számos közgazdász erősen bírálta, hiszen nem volt sok valóságalapja. (Kaposi, 2004.)

Az 1920-as évek gazdasági fellendülését követően a nagy válság mindenki életében fordulópontnak bizonyult. Nagy-Britanniában 1929–31 között kétszeresére nőtt a munkanélküliek száma (1 249 000 főről 2 698 000 főre). A nehézipar és a szénbányászat pedig mély válságba került. Az ipari részvények árfolyama 45%-ot zuhant 1927 és 31 között. Az 1929-ben megindult válság megtörte a fellendülést. A két világháború közötti költségvetés főleg a munkanélküliek támogatására koncentrált. A helyzetet nem könnyítette, hogy 1931 első negyedévében még 400 millió font rövid lejáratú külföldi adóssága volt az országnak, ezzel szemben csak 150 millió fontnyi rövid lejáratú hitelei voltak, amelyek főként beválthatatlan kereskedelmi váltók voltak. A német bankrendszer 1931. évi csődje is megrázta a brit gazdaságot. A deficitess költségvetés miatt 1931 júliusában további 50 millió font kölcsönhöz folyamodott a kormány, ami politikai és monetáris áldozatokat követelt. Később további 80 millió adósságot halmozott, azonban ez se oldotta meg a krízist. Sőt a Királyi Flotta lázadásáról szóló túlzó híresztelések miatt el is veszített 80 millió font hitelt és az aranytartalékai is 130 millió fontra apadtak. A problémák kezelésére a pénzügyminiszter úgy döntött, hogy az állami kiadások lefaragása lesz a legcélravezetőbb módszer. Ezért csökkentették a munkanélküli segélyek mértékét és folyósítási idejét, valamint az állami alkalmazottak béreit is megnyirbálták. A költségek csökkentése mellett a bevételeket is növelni szerették volna. Ezt úgy érték el, hogy növelték az adókat és a vámtételeket. (Garside, 1997; Kaposi, 2004)

Az 1933 utáni angol válságelhárítási technika John Maynard Keynes nevéhez fűződik. A híres közgazdász pályafutása alatt számos olyan művet jelentetett meg, ami a mai közgazdaság alapját teremtette meg. 1936-ban jelent meg az „Általános elmélet”, amely a későbbiekben hosszú időre meghatározta Nyugat-Európa gazdaságpolitikai beállítottságát. A korábbi

deflációs intézkedésekkel szemben Keynes a gazdasági fejlődést ösztönző beruházásokat ajánlott, pl. a lakásépítkezések, valamint a piaci túltermelést nem növelő egyéb ágazatok területén (lásd pl. infrastrukturális ágak stb.). (Kaposi, 2004. 50.)

A versailles-i béke után 20 évvel újabb háború tört ki Európában, amely szinte minden országot érintett. Nagy-Britannia több módon is érdekelt volt ebben. Egyrészt az európai frontokon segítséget kellett nyújtani a baráti országoknak, másrészt védekezni kellett Németországgal szemben, harmadrészt pedig az Európán kívüli területeken (Észak-Afrika, Ázsia) is harcolnia kellett a németek, az olaszok és a japánok ellen. A háború újfent igen költségesnek bizonyult, amit főleg magas adókból, birtok eladásokból és a kölcsönbérleti törvény működtetéséből finanszírozták. A külső hitelállomány 3,1 milliárd fonttal emelkedett a háború alatt, így 3750 millió dollárra emelkedett a hitelkeretük, amelyet 2%-os kamattal 50 éven belül kellett teljesíteni. Ezen felül még 1 milliárd font értékű vagyont kellett likvidálásra, hogy tőkét szabadítsanak fel. Ez sem volt teljesen elegendő, így is szükség volt amerikai és kanadai utánpótlásokra. Az 1940. évi áprilisi katonai kudarc után Chamberlain miniszterelnök lemondott és helyére Winston Churchill került. Az új miniszterelnök tétovázás nélkül kezdett bele katonai inváziókba. A német oroszlánfóka hadművelet bukása után Hitler katonáit átcsoportosította a Szovjetunió felé, de addig is próbálta elvágni a britek utánpótlásait. Az amerikai-brit hadsereg katonai sikereinek következtében 1944-ben Normandiában sikeresen viaszorították a német csapatokat és győzedelmet arattak Hitler felett Oroszország segítségével. A második világháború brit polgári és katonai áldozatainak száma 450 700 körülire tehető. (Landes, 1986.)

Az Egyesült Királyság azok között volt, akik megszállták Németországot és ezzel együtt aktívan részt vett a nyugat-európai biztonság kiépítésében. A fegyverletétel után megkezdődtek a nyugat-európai integrációs törekvések. Churchill már 1946-ban zürichi beszédében lelkesen támogatta az „Európai Egyesült Államok” gondolatát, viszont még mindig megkívánta őrizni a brit szeparatizmus eszméit. Számukra az egyesülő Európa liberális internacionalista eszméi túl szabályozottnak és túl szűknek tűnt.

Nagy Britanniában 4 millió lakást bombáztak le a háború alatt. Ez meghatározta, hogy a háború után időszak legtokeigényesebb szektora az építőipar lesz. A háború alatt nem csak az ingatlanok, de az infrastruktúra is rohamosan amortizálódott. A gazdaság vérkeringését adó utak járhatatlanná váltak, ennek következtében a termelési tényezők mobilizálása is megnehezedett. A háború alatt a 384 000 brit katona veszett oda és 70 000 civil esett áldozatul a lakosságot ért támadásoknak, bombázásoknak. (UK Parlament) Emellett a brit kereskedelmi hadiflotta veszteségei is nagy hatással voltak a gazdaságra. A háború végét követő években a

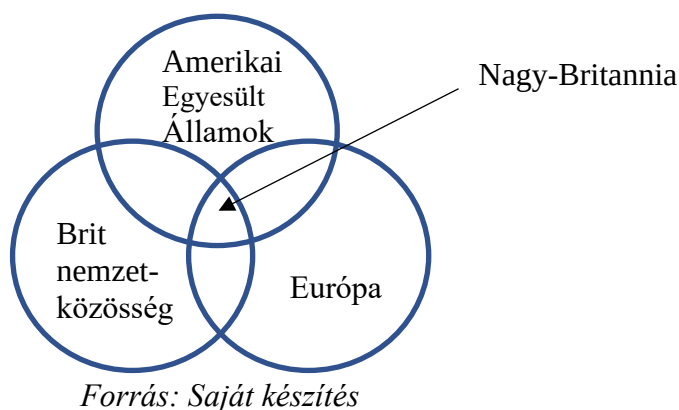
mezőgazdaság is lassan gyógyult: 1945/46-ról 1947-48-ra Angliában a népesség fejenkénti napi kalóriabevitele csupán 100 kalóriával emelkedett. Nem mondhatjuk tehát meglepőnek, hogy Nagy-Britannia 1945 után elvesztette gazdasági befolyását. (Landes,1986.)

Európa gazdasági helyzetének visszaállítása érdekében létrehozták az Európai Gazdasági Bizottságot. Nagy-Britannia jelentős összeggel részesedett az Egyesült Államoktól kapott segélyből, így lassan felszámolhatták a jegyrendszert és visszatérhetett az élet. (Kaposi, 2004.). A nagyhatalmi pozíció bár csökkent, de továbbra is a világ egyik legerősebb gazdaságával és hadseregével rendelkezett, s ott volt minden fontos döntésnél. A mai országok közül a Brit Birodalom hajdan 72 országot vagy országrészt tudhatott magáénak. A történelem során számos sikeres katonai inváziót vitt végbe, és ezzel a Föld jelentős részét hódította meg.

2. AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG INTEGRÁCIÓJA AZ EURÓPAI UNIÓBA

A második világháború után az Egyesült Királyság politikája alapvetően a churchilli „három egybe fonódó körre” épült. A három kör közül kettő az atlanti térséghez kapcsolódott, hiszen Angliát és a Nemzetközösséget az USA-val szoros gazdasági kontaktusok fűzték össze, míg ennél jóval kisebb, de nem elhanyagolható jelentőséggel bírtak az európai kontinentális kapcsolatok. Churchill, bár már nem volt miniszterelnök, de elképzelései szerint az EK-nak mind a három körben jelentős szerepet tulajdoníthat magának, a már rég óta fennálló különleges USA kapcsolattal és az európai bizottság intézményeivel ápoltszoros szövetséggel.

1. ábra: Winston Churchill elmélete a három egybe fonódó körről



A brit miniszterelnök támogatta a nyugat-európai integrációs törekvéseket, mint ahogy azt 1946. szeptemberi zürichi egyetemen elhangzott beszédében tette.

„Újjá kell teremtenünk regionális struktúráinkban azt az európai családot, amit akár Európai Egyesült Államoknak is nevezhetünk. Ha Európa összes állama eleinte nem akar vagy nem tud csatlakozni az unióhoz, akkor is el kell indulni és összehívni azokat, akik megalakítják. ... Franciaországnak és Németországnak együttesem kell a sort vezetniük.” (Nelsen–Stubbs, 1998. 11.).

„Az első lépés ahhoz, hogy újra alkossuk az Európai családot az első lépésnek Franciaország és Németország közötti partnerségnek kell lennie. Ezúton csak Franciaország tudja újjáépíteni a morális és kulturális vezetését Európának. Európa feltámadása elképzelhetetlen a szellemileg nagy Franciaországnak és a szellemileg nagy Németországnak. Az Európai Egyesült Államok struktúráját úgy kell kialakítani, hogy egyetlen ország se kerüljön

hátrányba anyagi erejük miatt. A kis nemzetek is ugyanúgy számítanak, mint a nagyok és megbecsülést a közös ügghöz való hozzájárulásukkal tudják elnyerni. ... Ha meg akarjuk teremteni az Európai Egyesült Államokat, vagy akármilyen névvel illetjük is majd, rögtön hozzá kell kezdenünk.” (Churchill, 1946, Zürich)

A brit miniszterelnök bátorító szavait úgy fogadták, mint az egység Európáért küzdő államférfi állásfoglalását. Ezért az európai föderációért összehívott, 1948-ban megrendezett hágai konferenciára Winston Churchillt hívták meg díszelnökként, amelyen részt is vett.

„Európa ebben az ősi csarnokban gyűlt össze. És bár mindenki egyénileg kapott meghívást, mindazonáltal ez a kongresszus és akármilyen következtetés amire jut, méltányosan állíthatjuk, hogy Európa hangja. Valóban itt az ideje, hogy ezt a hangot felemeljük a káosz és a leborultság színteréről, amit a múlt hibái és gyűlöletei a veszélyek közepette, amelyek a jelenben leselkednek ránk és elhomályosítják a jövőt.” (Churchill, 1948, Hága)

Churchill alapvetően az „Európai Egyesült Államok” -ban nem látta az EK-nak jövőjét. Annak ellenére, hogy Jean Monnet francia gazdasági szakember többször próbálta meggyőzni a briteket az ellenkezőjéről és a Schuman-tervről, a brit nemzet még mindig tartózkodott az ötlettől. Ez a hozzáállás tagadhatatlanul erősítette a hagyományos brit szeparatizmust, a meglévő birodalmi tudatot, illetve a tényt, hogy az Egyesült Királyság a negyvenes évek végén már élén volt katonai és gazdasági vonatkozásban.

A háború után hatalomra kerülő liberális nacionalizmus eszméit követő Munkáspárt törekvései ellenére a City egy integrált atlanti gazdaság híve volt, ezáltal még mindig lelkes támogatója a brit-amerikai különleges kapcsolatnak. Az EK globális perspektívája összeférhetetlennek tűnt az egyesülő Európa szűk, föderális és túlszabályozott rendszerével.

1949 januárjában a brit kormány Európa politikája a következőkön alapult, amit Winston Churchill a következőképpen öntött szavakba: *„... politikánknak arra kell törekednie, hogy amennyire csak képesek vagyunk rá, segítsük Európa talpra állását ... De koncepcióknak a korlátozott felelősség politikájának kell lennie. Semmilyen körülmények között sem szabad támogatást adnunk azon a ponton túl, amikor ez a támogatás már túlságosan meggyengít bennünket ahhoz, hogy érdemleges szövetségesei legyünk az Egyesült Államoknak, azaz azon a ponton túl, amely már kikezdi a saját felelősségünket.”* (Reynolds, 1991.)

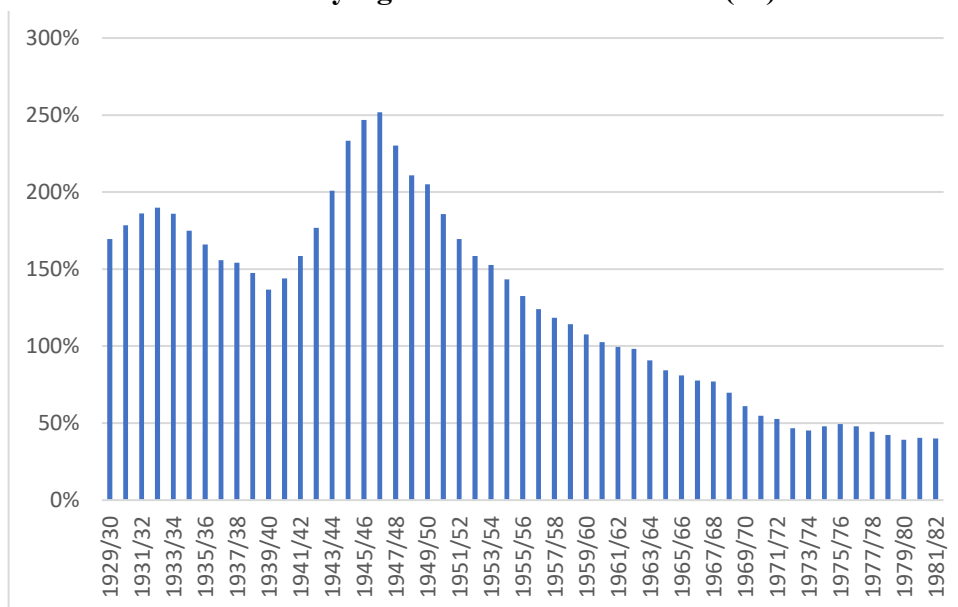
1950-es évek elején a Schuman-terv, melynek lényege, hogy az országok a szén- és acéltermelést közös felügyelet alá helyezték, nem talált tömeges brit követőkre, így Nagy-Britannia nélkül jött létre az Európai Szén- és Acélközösség. A szupranacionalizmus gondolata egyenesen elrettentette a szigetországot a szövetséghez való csatlakozástól. Monnet vámuniójának elképzeléseit is elvetették, aminek alapja az volt, hogy Európa csak 25%-át veszi

fel az ország exportjának, így nincs értelme a csatlakozásnak. Hasonlóképpen vélekedtek a több nemzetiségű európai hadsereg felállításának ötletéről is. (Kiss, 2002.)

Churchill később számos beszédében említette az európai egység fontosságát. „*Soha nem gondoltam, hogy Britannia vagy a brit Nemzetközösség akár külön, akár együtt valaha is szerves része legyen az európai föderációnak... Elsődleges célunk, a brit Nemzetközösség és a Birodalom megmaradt részeinek egysége és konszolidálása. A második az angolul beszélők testvéri szövetsége; és a harmadik az Egyesült Európa, a melynek elkülönült, de szorosan és különlegesen együttműködő szövetségese és barátja vagyunk.*” (Sanders - Houghton, Sanders 2017.)

Ez a hierarchia tükröződött abban is, hogy az USA által folyósított Marshall-segélyprogramból a szigetország kapta a legnagyobb összeget, mintegy 3 585,6 millió dollárnyit. Ezután a gazdaság soha nem látott fejlődésnek indult. 1951-ben annyit tudott termelni, mint Franciaország és Nyugat-Németország együtt, s folyamatosan erősödött. Habár Nagy-Britannia nem volt hajlandó a közös európai hadsereghez csatlakozni, 1953-ra a GDP 10%-át költötte védelemre és 865 000 embert tartott fegyverben. Már nem volt szuperhatalom, de sokkal nagyobb hatalommal bírt, mint bármelyik másik európai országnál. (Kiss, 2002.)

2. ábra: Az államháztartás nettó adóssága a GDP százalékában az Egyesült Királyságban 1929 és 1982 között (%)



Forrás: Office for National Statistics (UK) 2022. 10. 21.

Az 1950-es évek második felére a Churchill által felvázolt „három kör” rendszere némileg átértékelődött. Ennek oka volt, hogy az angol gazdaság növekedése lelassult, s elmaradt

jónéhány európai országétól. de oka volt az is, hogy az egyre növekvő függés az Egyesült Államoktól, valamint a sterling övezet bomlása megnehezítette a különleges kapcsolatok fenntartását. A hatok egyesülése is rontotta Anglia pozícióit. 1957-ben Nagy-Britannia részvétele nélkül megalakult az Európai Gazdasági Közösség, melyet 6 ország alapított (Belgium, Franciaország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, valamint Nyugat Németország) a római szerződés alapján.

A helyzetet tovább rontotta a szuezi krízis. Egyiptom régi angol érdekszféra volt. A Szuezi-csatorna létfontosságú ember alkotta építmény, ami összeköti a Vörös-tengert és a Földközi-tengert. 1954-ben nevezték ki Abdel Nassert Egyiptom vezetőjévé. Tervei között szerepelt az Asszuán gát kiépítése, amelyhez a finanszírozási segítségre volt szüksége az Egyesült Államoktól és a brit kormánytól az egyiptomi gazdasági élet ellenőrzés alatt tartásáért cserébe. Miután Nasser túlzott önállóságot mutatott, az USA visszatáncolt, és nem volt hajlandó támogatni a gátépítést. Nasser erre a Szuezi-csatorna államosításának kihirdetésével felelt. A történelemben először fordult elő, hogy egy korábban Nagy-Britannia befolyása alatt álló arab ország nyíltan szembeszáll a nagyhatalmakkal. A feszült helyzetet tovább fokozta az arabok által Izrael ellen megindított háború, ahol a nyugati országok Izraelt támogatták. A világpolitikai konfliktus, ahol Egyiptom legfontosabb támogatója a kommunista Szovjetunió volt, végül is a nyugati országok győzelmével végződött, de Franciaország és Nagy-Britannia mindenképpen csorbult annak ellenére, hogy katonai győzelmet arattak. (Rákóczi, 2009)

1959-ben az új miniszterelnökválasztás után Nagy-Britannia világpolitikai hierarchiájában nagy változások mentek végbe. A „három körben” az Amerikai Egyesült Államok mellé felzárkózott Európa is, ugyanakkor a Nemzetközösség visszacsúszott. Mivel Nagy-Britannia nem volt az EGK tagjai között, így vele szemben a „hetekkel” létrehozta az Európai Szabadkereskedelmi Társulást (EFTA) olyan országokkal mint, Dánia, Norvégia, Svédország, Svájc, Ausztria és Svájc. A szerződés megkötését követően 6 évbe telt a vámok teljes eltörlése a szövetséges országok között, habár a megállapodás csak az ipari termékekre vonatkozott nem zárta ki a külön tagországok közötti megállapodásokat a mezőgazdaságra vonatkozóan. Az EFTA egy lazább kapcsolatot foglal magában a tagállamok között, nem jelent politikai integrációt vagy jogszabályi korlátozásokat, az egyesülés első célja a tagok közötti kereskedelem liberalizálása volt. A későbbiekben csatlakozott Finnország, Izland és Liechtenstein, bár amikor az Egyesült Királyság, Dánia és további 4 tagállam átpártolt az EGK-hoz a szövetség jelentősen meggyengült. (Napjainkban már mindössze csak 4 tagja van, Izland, Liechtenstein, Norvégia és Svájc.) A szabadkereskedelmi társulás nem hozta meg azt a gazdasági fellendülést, amit a politikusok vártak tőle. Az EGK sikere mellett Nagy-Britannia

gazdasága lelassult és kétségbeesetten keresett partnereket, hogy megőrizze gazdasági és katonai pozícióját.

2.1. Az első csatlakozási kísérlet

Mivel a miniszterelnök önhatalmúlag nem dönthetett az ország integrációjáról, így mielőtt az ügy a kormány elé járult volna, Macmillan újra pozícionálta a kormány kulcsembereit a javaslat könnyebb elbírálása érdekében. *„Nagy-Britannia azt remélte, hogy abban a politikai egyesülésben, amely úgy tűnt, hogy megformálódik, főszerepet játszhat. A kontinensen azok, akik a brit tagságot pártolták, ezt azért tették, mert úgy hitték, hogy Nagy-Britannia nélkül Európa túl kicsi lenne, hogy világszerepet játsszon. Másrészt Nagy-Britannia jelenlétét, mint ellensúlyt Németországgal és Franciaországgal szemben, kívánatosnak néznék...”* (Foreign Affairs, 1969). Az EGK-hoz való csatlakozás nem ment olyan gördülékenyen, mint azt remélték. Nagy-Britannia nukleáris rakéta programját a magas költségek miatt leállították, emellett az USA váratlanul törölte a már beígért Blue Streak rakéta programját. Ezek után 1962-ben Macmillan halvány ígéretet tett a francia De Gaulle tábornoknak egy francia-brit nukleáris kooperáció reményében. Azonban később a brit miniszterelnök mégis az amerikaiakkal kötött üzletet. Erre válaszul a francia tábornok egy 1963. januári beszédében Nagy-Britanniát quasi árulónak és az Egyesült Államok trójai falovának nevezte, s továbbiakban tartózkodott Nagy-Britannia csatlakozásától az Európai Közösségbe, mivel úgy érezte az USA túl nagy befolyással bír Nagy-Britannia felett, és ez veszélyeztetné az Európai Közösséget. A brit EGK kérelmet legyőzte a francia nacionalizmus. (Kiss, 2002.)

A hatvanas évek elején tovább romlott Nagy-Britannia pozíciója. Nem csak elutasították az EGK-hoz való csatlakozásának kérelmét, de még a gyarmatbirodalmának legnagyobb részéről is le kellett mondania. 1964-re Indonézia megtámadta Malajziát, az indonéz hadsereg feltartóztatásra a brit hadseregből 68 000 embert vezényeltek ki. Ezt tovább fokozta az afrikai lázadások leverésének hadiigénye. A megnövekedek katonai kiadások miatt segítségre volt szüksége, amit szintén Amerikától kapott meg, s ami még szorosabbá fűzte a függőséget. (Kiss, 2008.)

A feszültség tovább erősödött, mikor a gyengélkedő brit gazdaságot további problémák sújtották, többek között a fontválság és a befagyasztott árak és bérek is csak elhalasztották az elkerülhetetlent. Az infláció az évtized közepére 2,7-ről 5,5%-ra ugrott, a munkanélküliségi ráta ingadozó volt, de így is növekvő tendenciát mutatott. A hadsereg kiadásai 1967-re túllépték a 6,1%-ot a GDP arányában. Be kellett ismerniük, hogy a túlterjeszkedett globális szerepvállalást

már nem tudják fenntartani, és kénytelenek lesznek egy részét feladni. Így is történt: 1968-ban a kormány bejelentette, hogy 1971-ig Hongkong kivételével a Szueztől keletre lévő területekről kivonják a brit katonákat, hogy megmentse saját gazdaságukat, véget kellett vetniük egy régi birodalmi korszaknak

2.2. Második csatlakozási kísérlet

A Munkáspárt körein belül világossá vált mindenki számára, hogy a Nagy-Britannia megrendült státuszát csak az Európai Közösség révén nyerheti vissza. A parlamenti szavazáson ezúttal viszonylag könnyedén zöld utat kapott a javaslat. Annak ellenére, hogy Wilson próbált a németek kegyeibe férkőzni, és ezzel egy időben De Gaulle elnökkel is jó személyes kapcsolatot ápolni. A miniszterelnök minden igyekezete ellenére De Gaulle 1967-ben az úgynevezett „báronyos vétóval” újból elutasította a brit kérelmet miszerint „még nem érték el azt az alapvető gazdasági és politikai átalakulást, amely a Hatokhoz való csatlakozást lehetővé tenné számukra” (Dinan, 1994. 62.). A francia tábornok még mindig az USA befolyásától tartott, ami az Európai Közösség összeroppanását eredményezte volna. Ezt követően fél éven keresztül nem tudott megegyezni a két fél, mire De Gaulle teljesen elutasította Nagy-Britannia csatlakozási kérelmét.

A két elutasítás között igen nagy különbség volt. Míg az első alkalommal a csatlakozás választás kérdése volt, addig a második csatlakozási kísérletre reálfolyamatok kényszerítették rá az országot. Nagy-Britannia ezek után sem adta fel, és megtartotta Európa-orientáltságát, s továbbra is törekedett a csatlakozás megkönnyítésére. Emellett szorosabb kapcsolatot épített ki az NSZK-val és együtt megalapították az Eurogroupot. Időközben a hátráltató De Gaulle Franciaországban lemondott így Nagy-Britannia fellélegezhetett, és nekivághatott még egyszer a csatlakozásnak. A francia tábornok leváltása nagy változást okozott a külpolitikában. Utódja, Pompidou politikai attitűd váltása gyanakvást váltott ki a többi tagállamból, attól tartva, hogy egy angol-francia tengely szembe megy a szupranacionális integrációs tendenciákkal. Végül 1969-ben a Hágában megtartott Európai Közösség csúcson egyhangúan megszavazták a brit csatlakozás mellett az ír és dán integrációt is.

2.3. Treaty of Accession 1972

A csatlakozással kapcsolatos tárgyalások folytató Edward Heath miniszterelnök lelkes támogatója volt az egyesült Európa eszméjének. Nagy-Britanniának több szempontból is előnyös volt a gazdasági közösségbe való integráció. A szigetország kereskedelme hatalmas változáson ment keresztül a világháborúk hatására, a külkereskedelem struktúrája jelentősen átalakult és Európa-orientálttá vált, ebből következően a közös kereskedelmi piac pozitív hatással volt a brit gazdaságra. Az sem elhanyagolható tény, hogy az „East of Suez” döntés és a Vietnámi elutasítás miatt meggyengült a különleges kapcsolat az USA-val. Habár az Egyesült Államok szerette volna, hogy Nagy-Britannia csatlakozzon az Európai közösséghez, London nem az amerikaiak kedvéért csatlakozott. Végül pedig a politikai befolyás csökkenése együtt járt a gazdaság gyengülésével is, tehát a Nemzetközösség szembe állítva az Európai Közösséggel előnytelenebb feltételek tudott csak biztosítani. 1970 júniusában még mindig nagy erővel folytak a tárgyalások a csatlakozás részleteivel kapcsolatban. Csakhogy bizonyos területeken egyet nem értés állt fenn a felek között, ilyen volt az új-zélandi vajimport, cukor import és a költségvetési hozzájárulás kérdése. Végezetül, kompromisszumokkal, de 1973 január elsején nagy erőfeszítések árán Dániával és Írországgal együtt csatlakozni tudott az Európai Közösséghez.

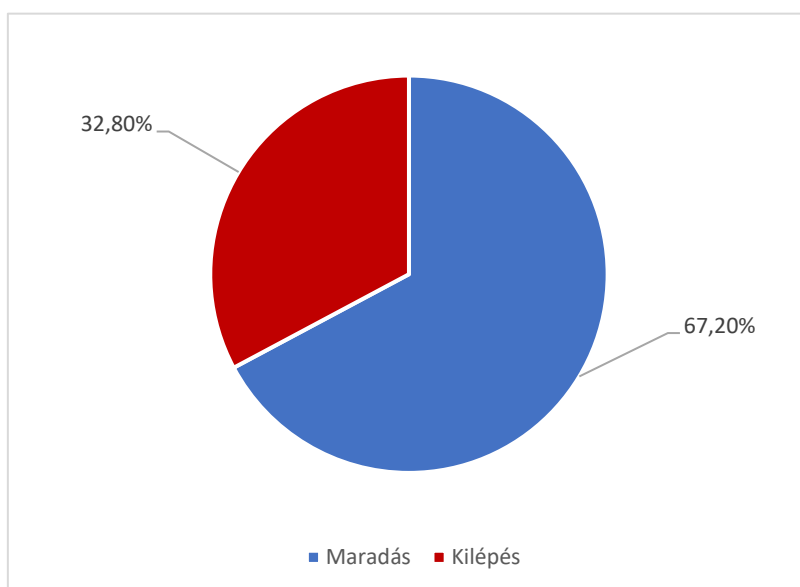
Látható, hogy két évtized alatt milyen nagymértékű változáson ment keresztül Nagy-Britannia külpolitikája. Churchill „három kapcsolódó kör” eszméje a feje tetejére állt és Európa élvezett prioritást az Egyesült Államokkal szemben. Az Egyesült Királyság igen sajátos pozíciójának köszönhetően elmondhatjuk, hogy az ország a későbbiekben sokat profitált az Uniós tagságból. Habár 1950-es éveket követően, a Marshall segély segítségével dinamikus változáson ment keresztül az ország, de az uniós tagállamok teljesítményéhez hasonlítva lassúnak minősült. 1958 és 1973 között az NSZK, Franciaország és Olaszország egy főre jutó GDP-je 95%-kal bővült, míg ugyan ebben az időszakban az Egyesült Királyságé csupán 50%-kal emelkedett. A csatlakozást követően ez a mutató az Egyesült Királyságban növekedett a leggyorsabban. Ez természetesen több tényező eredménye, de megalapozottan állítható, hogy az EU-tagságnak kiemelkedő szerepe volt ennek elérésében. (Losoncz, 2020.)

3. AZ INTEGRÁCIÓT KÖVETŐ GAZDASÁGTÖRTÉNETI FORDULÓPONTOK

A csatlakozás alapjául szolgáló egyezmény a Treaty of Accession volt. A csatlakozási szerződés végeláthatatlan heves vitákhoz vezetett az Alsóházban, összesen 104 alkalommal szavaztak a csatlakozási szerződésről. A legvitatottabb téma a westminsteri törvényhozás szuverenitását érintette, ami korlátozás volt Brüsszel javára. Nem csak a törvényhozási keretek megtárgyalása okozott gondot, hanem a mezőgazdaság is egy érzékeny pontnak számított. Az Európai Közösség költségvetésének legnagyobb részét a mezőgazdasági támogatások tették ki. Tudniillik, hogy Anglia népességének mindössze 3%-a dolgozott a mezőgazdaságban ezért alakulhatott úgy, hogy Új-Zéland agrárexportja 80-85%-a Angliába lyukadt ki és ebből fakadóan Nagy-Britannia nem részesülhetett olyan nagy mértékben sem az EK pénztárából. A költségvetési és mezőgazdasági mechanizmus mellett még nagy gondot generált a közös halászati területeken való osztozkodás (ami szintén nagy fejtörést okozott a kiválaskor is), akárcsak a karibi térségből származó cukorimport kérdése. A szerződés egyéb területein is akadtak fennakadások, példának okán kötelező volt csatlakozniuk a gazdasági pénzügyi unióhoz (GMU), ennek célja a különböző országok valutáinak összehangolása volt. Sőt a francia pénzügyminiszter 1971-ben azzal az ötlettel lépett fel, hogy Nagy-Britannia adja fel a sterlingövezetet az egységesebb európai gazdaság érdekében. Ahhoz, hogy minden elvárásnak meg tudjon felelni London türelmet kért, azonban a Franciaország ezt nem kívánta megadni. A tárgyalások olyannyira megakadtak, hogy Edward Heath miniszterelnök személyesen ment Franciaországba, hogy egy két napos, 12 órás tárgyaláson pontot rakjanak az ügy végére. A tanácskozás végére a francia államfő kijelentette: „Bízom Mr. Heath Angliájában”. (Egedy-Gálik, 2017. 57.)

1975 márciusában meghatároztak négy fő területet, amelyek újratárgyalását szükségesnek érezték: közös mezőgazdasági politika, a Nemzetközösséggel való kapcsolatok, Nagy-Britannia joga a saját regionális politikára és a minidig is problémaként fennálló költségvetéshez való hozzájárulás. A tagság véglegesítéséről szóló népszavazást 1975. június 5-én tartották meg. Az eredmény az Európa pártiak minden várakozását felülmúlta: 65%-os részvétel mellett 17,3 millióan támogatták a bent maradást, és 8,4 millióan elleneztek azt. Ennek következeképp tehát a döntés véglegesült, legalábbis úgy tűnt egészen 2010-es évek közepéig. (Egedy-Gálik, 2017.)

3. ábra: 1975-ös népszavazás eredménye az EK-tagságról



Forrás: Daniel Clark: *Brexit Factbook*, 2022.

A nemzeti szuverenitásnak a brit társadalom kiemelt figyelmet szentelt már a kezdetektől fogva. Ehhez fűződően ahogy napjainkban is, már nem sokkal a csatlakozás után is több gondjuk is akadt a brit költségvetési hozzájárulás kérdésével. Az eredetileg EK-ban maradás mellett álló Margaret Thatcher miniszterelnöksége kezdetén (1979) egyértelművé tette, hogy mindent megtesz a brit nemzeti érdekek megvédéséért, valamint legfőbb céljának tekintette, hogy az Európai Közösség költségvetésében való hozzájárulások és kifizetések ügyeit újra tárgyalja. 1979-ben ki is jelentette: „Nagy-Britannia nem fogadhatja el a jelenlegi költségvetési rendszert. Ez bizonyítottan igazságtalan. Politikailag védhetetlen. Nem játszhatom a Gazdag Nővért a Közösséggel szemben, miközben a saját választóimat is arra kérem, hogy mondjanak le az egészségügy, oktatás, a jóléti és egyéb területek fejlesztéséről.” (Egedy-Gálik, 2017. 69.)

Ezzel tovább borzolta a kedélyeket, valamint egyfajta polgárháborút robbantott ki saját pártján belül. A „költségvetési hadjárat” politikája egészen 1984-ig húzódott. Thatcher visszakövetelte a „saját pénzüket”, azt, ami a befizetett és a visszakapott összeg különbsége volt, azt, ami a közös agrárpolitikára alapozódó közösségi költségvetési mechanizmusa miatt képződött. A miniszterelnök asszony már a költségvetésbe való befizetések megvonásával fenyegetőzött, hogy elérje célját. A méltánytalannak tartott összeg visszakövetelésének csak 1984-ben lett eredménye. A Fontainebleau-ban tartott Európai Tanácsban pontot tettek az ügy végére és végül megemelték a Nagy-Britanniának visszajáró összeget.

5. táblázat: Nagy-Britannia befizetése az EK-ba 1973 és 1979 között

Év	Befizetés az EK-ba (font)
1973-76	60 000 000
1977	369 000 000
1978	822 000 000
1979	947 000 000

Forrás: Kiss, 2002. 302.

A miniszterelnök asszonynak nem csak az Európai Közösségben kellett megmutatnia talpraesettségét, de az 1982-es falklandi háborúval és a 1984–85-ös brit bányászsztrájkjal is meg kellett birkóznia.

1982-ben Argentína inváziót indított a dél-atlanti óceánon fekvő Falkland szigete ellen. Miután az argentin fegyveres erők megszállták és elfoglalták a szigeteket, majd Dél-Georgiát és a Dél-Sandwich-szigeteket, az Egyesült Királyság is beavatkozott, s katonai erővel visszafoglalta a területeket, amelyek amúgy 1841 óta a koronagyarmatok voltak. A harcok 74 napig tartottak, majd 1982 június 14-én Argentína kapitulált. A győzelemmel az Egyesült Királyságban a Konzervatív párt csökkenő népszerűsége megfordult, ennek köszönhetően a következő évben újra megnyerték a választásokat. (Kennedy, 2019)

Miután Margaret Thatcher hivatalba lépett egy recesszióba süllyedt ország gazdaságával szembesült. A munkanélküliség egyre emelkedett: három év alatt 5,4%-ról 10,7%-ra ugrott, ugyanakkor az infláció is rohamosan nőtt. A további gazdasági zuhanás érdekében a miniszterelnök asszony azon iparágak privatizációjába fogott, ahol nagy mértékben támaszkodnak az állami támogatásokra, valamint a szakszervezetek hatalmának megfékezésére. Az 1970-es években a bányászsztrájkok üzemanyaghiányt idéztek elő, s ezzel az ország megtorpanásához vezettek. Ahhoz, hogy felszámolja az állam a veszteséget, 20 bánya bezárását és 20 000 munkahely megszüntetését rendelte el. Ez, ahogy számítani is lehetett rá, több ezer bányász sztrájkjához vezetett. A legnagyobb ezek közül az 1984-es Dél-Yorkshire-i volt, ahol 10 000 bányász és 5 000 rendőr vonult az utcákra, s az összecsapások során 51 bányász és 72 rendőr megsérült. Sok bányász ellen büntetőeljárás is indult, ám a bizonyítékok tisztázatlansága miatt valamennyi vádat ejtettek. Végül 362 nap után a bányászok szakszervezete a sztrájk befejezése mellett döntött, így véget ért a miniszterelnök kemény hozzáállásával a sztrájk. (Pruitt, 2020)

Thatcher hosszúnak mondható miniszterelnöksége alatt – főleg az utolsó ciklusában – olyan politikai konfliktusokba keveredett az Európai Közösségben, ami végül a lemondását is okozta.

1985-ben az Európai Unió pilléreinek részeként aláírták a Schengeni Egyezményt, amely a belső határok megszüntetéséről és a külső határok közös ellenőrzéséről intézkedett, s amit 1995-ben vezettek be. Az egyezményt kezdetben öt ország írta alá. Nagy-Britannia nem volt érdekelt az ország földrajzi adottságai miatt: mivel a királyság nem volt szoros összeköttetésben a kontinensen átívelő autópályákkal és az országba való beutazási lehetőségek igen korlátozottak a kontinentális országokhoz képest, így logikus lépés volt a távolmaradás. Később, 2000-ben Írországgal együtt részben csatlakozott az egyezményhez, közreműködést ígértek a schengeni információs rendszerhez a büntető- és igazságügyek megkönnyítése érdekében, viszont továbbra sem alkalmazták a belső határellenőrzést, se a schengeni vízumok rendszerét. (Az Európai Unió Tanácsa, 2015; Emerson, 2011)

Major hatalomra kerülése után kormányközi konferenciák összehívását kezdeményezte, hogy a gazdasági-pénzügyi unió, valamint a politikai unió kulcskérdéseit újra felvessék. Az 1990 decemberében kezdődött ülésén vérfriessítést adtak az EK-nak. A gazdasági-pénzügyi unió érdekében felvetődött a nemzetközi fizetőeszköz kérdése. Nagy-Britannia a konferencián kialakult engedményeknek köszönhetően mentesült az európai pénznem bevezetése alól, de nem zárták ki a későbbi csatlakozás lehetőségét sem. Annak ellenére, hogy nem szándékozott részt venni a programban, keretrendszerének kialakításában aktívan részt vett. A további viták érdekében a Bizottság felajánlotta a szigetországnak az „opt-out”, azaz kívülmaradás jogát is. A Major által Maastrichtból kiharcolt komoly engedmények egy időre lecsillapították a toryk kedélyeit.

1992. szeptember 16, a nap, ami egyeseknek örökké sötét folt marad az szigetország történelemében, az euroszekptikusok pedig „fehér szerdaként” emlegették. Amikor az európai tagállamok népszavazásokat kezdtek tartani a maastrichti szerződés tartalmáról, meglepő eredményekkel szembesültek. Mind a brit, mind a dán és a francia referendum eredménye a szerződés elvetése volt. Következtetésképp arra jutottak, hogy a szerződést újra kell tárgyalni, hiszen minden tagállamnak jóvá kell hagyni. Így Major úgy döntött felfüggeszti a ratifikációs eljárást. Ezt megelőzően, 1992 augusztusában nagyszabású valutapiaci spekuláció következtében összeomlott a brit font árfolyama. Az esemény jelentős mérföldkőnek számított az Európai Unió szempontjából, hiszen az Egyesült Királyság tagja volt az európai árfolyam-mechanizmusának, amivel az euró bevezetését készítették volna elő annak segítségével, hogy az árfolyamokat egymáshoz rögzítik. Azonban ebből a britek ki kényszerültek lépni, hogy meg

tudják állítani a fizetőeszközük zuhanását. Ez idő alatt a font 15%-kal értékelődött le, ami súlyos következményeket vont maga után a gazdaságban. Az események sorozata tovább szította az EU-elleneseket. John Mayor, aki a legnépszerűtlenebb miniszterelnökké vált, személyes kudarcnak élte meg a fekete szerdát. (Egedy-Gálík, 2017.)

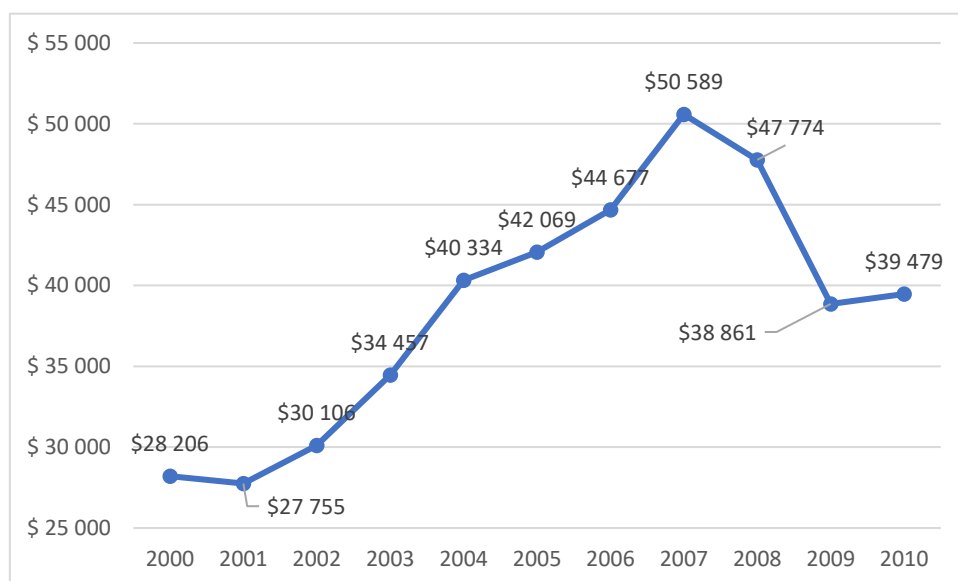
1996-ban szintén nagy csapás érte a brit gazdaságot. Az emberre is fertőző kergemarha kór kitörésével az EU azonnali behozatali tilalmat rendelt el a brit marhahúsról. Ezt követően, a firenzei csúcsértekezleten döntést hoztak 85 000 veszélyeztetett állat levágása mellett, hogy a kereskedelmi szigorításokat feloldhassák. Azonban ennek ellenére is a négy hónapnyi export jelentős kiesést okozott a briteknek. Az előző évek átlagos 10%-os exportnövekedése helyett mindössze 2%-os növekedést tudott produkálni a gazdaság 1996-ról 1997-re.

A korábbi háborúk finanszírozásához tetemes tőke volt szüksége az államnak, amit többek között a Barings Bank kölcsöneiből teremtettek elő. Az intézményt az egyik legrégebben alapított kereskedelmi bankok között tartják számon. A pénzintézet a sikeres múltja alatt számos állami és külkereskedelmi tranzakciót bonyolított le egészen 1995-ig, amikor egyetlen ember romba döntötte a vállalatot. Nick Leeson értékpapír-kereskedő feladata volt, hogy rövid lejáratú ügyletekkel profitot realizáljon a szingapúri értéktőzsdén. Csakhogy az önbizalomteli fiatalember számításai és becslései nem mindig voltak pontosak, ezzel három hét alatt csődbe juttatta Anglia egyik legpatinásabb és legrégebbi pénzintézetét. Végül a határidős ügylettekkel 827 millió font értékű tartozást halmozódott fel. Az intézmény sorsa a holland tulajdonú ING kezében landolt, akik mindössze 1 fontért vásárolták meg a céget.

153 év után, 1997-ben a Kínával kötött szerződés lejártakor visszaadták Hongkongot. A kiváló stratégiai fekvésű helyet 1841-ben vették uralmuk alá a britek. A nankingi szerződésben Nagy-Britanniának átadott Hongkong 263 szigetből álló városállamát a brit kormány fontos kereskedelmi pontként és jelentős pénzügyi központként tartották számon. A második világháború alatt japán megszállás alá került, majd a koronagyarmat státusza 1983-ban tengerentúli területre változott. 1997-ben a Kínával kötött megállapodásnak megfelelően június 30-án levonták a brit lobogót és hivatalosan is a Kínai Népköztársaság részévé vált.

Az ezredfordulót követően gyors gazdasági fellendülés kezdődött egészen a 2008-as világválságig. Az egy főre jutó GDP 28 206 dollárról 2007-ig 50 589 dollárra emelkedett. Az egy főre jutó bruttó hazai termelés hét év alatt 154%-ra emelkedett. Emellett az összes iparági kibocsátás és a kormányzati kiadások 2000-ről 2008-ra közel másfélszeresére nőttek.

4. ábra: Az egy főre jutó GDP 2000–2010 között (USA dollár)



Forrás: World Economic Outlook Database 2022 Április

Ugyanebben az időszakban a 5,4%-os munkanélküliségi ráta 4,8% alá csökkent. Ezen felül a teljes fogyasztás értéke szintén másfélszeresére nőtt az évtized végére, továbbá a nemzeti adósság csupán 7%-ot emelkedett, ami elenyészőnek tekinthető, az azt követő 34%-os növekedéshez képest. A világválságra az egyre növekvő ütemű éves bérek mértéke a krízis időszakára megtorpant, és három egymást követő évben szinte alig változtak a medián fizetések. (Office for National Statistics (UK) 2022.)

A 2008-as világválságnak több előszele is volt. Nouriel Roubini amerikai pénzügyi elemző már 2006-ban próbált figyelmeztetni a kialakuló problémákra. A válságot az USA jelzáloghitel-krízise előzte meg. Az akkor fennálló alacsony kamatlábak és rugalmas szerződés feltételek lehetővé tették, hogy olyan emberek jussanak ingatlan hitelekhez, akik a későbbikén nem tudták fedezni a törlesztőrészeket. A számtalan bedőlt hitel nem csak a bankok csődjeihez, de a nagyvállalatok összeomlásához is vezetett a kudarcba fulladt befektetések miatt. A krízist Amerika nem tudta megoldani önmagában, ezért a globális recesszió indult el a világgazdaságban. A válság érzékenyen hatott nyugat-európai bankszektorra is, az eurozónában teljesen leállt a gazdaság teljesítménye. Az évtized vége felé kipukkanó buborék behúzta a kézféket a gazdasági növekedésben, a hitelek visszafizetése lehetetlenné vált, a munkanélküliség az égbe szökött, a GDP pedig lezuhant a legtöbb országban. A világ kötvénypiac 50 milliárd dollárról ötmilliárd dollárra esett vissza. (Berend, 2010.)

2008-2009-es világgazdasági válság alatt az ország gazdasága megváltozott: az addig gyors ütemben növekvő gazdaság hirtelen megállt és mélyrepülésbe kezdett. A GDP

rohamosan csökkent, az államadósság pedig emelkedett. 2015 végére a külső államadósság a GDP 89.2%-ára ugrott fel. A költségvetési deficit megnőtt, 2009-re 159,2 milliárd lett.

Habár Nagy-Britannia tartózkodott a közös fiskális gazdaságpolitikától, a válság és a vele járó gazdasági környezet megváltoztatta az fiskális harmonizáció iránti igényét. A pénzügyi rendszer megmentése érdekében több bankot is államosítottak, de ez középtávon növelte a költségvetési hiányt. A brit gazdaság sok ponton kapcsolódott az euroövezethez, amit súlyosan érintett a krízis, ezért érdekében állt, hogy az euroövezet gazdasága stabil maradjon. Többek között a görög kötvények 3%-a brit bankok kezében volt, így nem nézhették ölbe tett kézzel a görög pénzügyi mentőcsomag összeállítását. Emellett a PIIGS országok válsága kapcsán a brit bankok összesen 100 milliárd fonttal voltak érintettek. Ezen felül pedig még további 3,8 milliárd fonttal támogatta az ír gazdaság stabilizációját, hogy megelőzze az egyik legfontosabb gazdasági partnerének összeomlását. (Egedy-Gálik, 2017.)

A felvázoltak alapján nem meglepő, hogy a válság okozta gazdasági nehézségek miatt újfent megfontolandó kérdések körébe került az EU-s tagság. A 2015-ös májusi parlamenti választásokat a Kozervatív Párt nyerte meg, így 8-án a királynő felkérte David Cameront, hogy alakítson kormányt. Cameron beszédében többek között kitért a kiadásokcsökkentő gazdaságpolitikájára, és arra, hogy továbbra is érdekében áll népszavazást tartani az európai uniós tagságról. Cameron a párt által elképzelt EU-s reformok elfogadásától és megvalósításától tette függővé a népszavazást. A kormányfő azzal az elképzeléssel ígérte meg a szavazást, hogy az EU tagság pártiak lesznek fölényben.

Cameron a nagy nyomásra is csak több hónapos várakoztatás után állt elő a követelésekkel:

- Az egységes piachoz való korlátozásmentes hozzáférés biztosítása a nem euroövezet országok számára.
- Az EU versenyképességének fokozása.
- Az „ever close union”-ból való kimaradás és a nemzetállami parlamentek szerepének erősítése.
- Az EU-ból érkező bevándorlótól a jóléti szolgáltatók korlátozása.

A szabad munkaerő áramlása az Európai Unió egyik legfontosabb alappillére, ezért ez a kritérium ütközött a legnagyobb falakba. Viszont nem annyira szigorúak, mint az első pillantásra tűnik, a szigorítások nagy része csak a jövőben csatlakozó tagállamokra vonatkozott volna a jelenlegi tagállamokra nem. Az eddig is EU-s tagállamokból érkezőkre vonatkozó szabályok csak a szociális ellátórendszer használásának korlátozására vonatkozott volna.

Többek között a britek azt az elvet is vallják, hogy az Egyesült Királyságról hozott döntéseket az Egyesült Királyságban kell meghozni, az itt élő 68 millió ember által, nem pedig az EU-ban élő 508 millió ember által (2018-as adat), ezzel is védve a nemzeti szuverenitást.

A 2010-es évek eleje igazi hullámvasút volt politika terén a brit parlamentben. Ebben az időszakban újra hatalomra került a Konzervatív Párt és hosszú idő után először kellett két pártnak koalícióra kellett lépnie. A Major-kormány erősen megosztott volt az Európai uniós tagsággal kapcsolatos kérdések tekintetében. A Brown és a Cameron által képviselt nézetek leginkább azt célozták meg, hogy az Unió szabályozó jellegét lecsökkentsék. Cameron idején az addigi megosztott kormányt most már euroszeptikusok uralták, ennek érezhető nyomása is volt a párton belül, mindezek ellenére még mindig voltak „Európa-barátok” is. A Konzervatív Párt összességében ellenezte a tagállami fiskális összehangolást és az adóharmonizációt, ezzel szemben a liberális demokraták támogatták az Unió kezdeményezéseket és az igazságügyi együttműködéseket. A Konzervatív Párt nem vallhatott tisztán Európa ellenes elveket, ugyanis a párt választói többségében pénzügyi és szabadpiaci elveket valló csoportokból állt össze. 2013-ban a Konzervatív Párt népszerűsítése érdekében Cameron bejelentette a „Britannia döntsön” kezdeményezést, ahol szavazáson keresztül a nép kezébe adnák az uniós tagság kérdésének döntését. A későbbiekben a kormány törvénymódosításokat kezdeményezett a nemzetközösségben, de továbbra se kívánt csatlakozni a közös vízumrendszerhez, a bevándorlással kapcsolatos szabályokhoz vagy az euroövezethez. (Egedy-Gálik, 2017.)

George Osborn pénzügyminiszter 2010 júniusában bejelentette a költségvetési egyensúly helyreállításához szükséges első csomagot. A program célja a költségvetési deficit helyreállítása volt 2015-re. A rendkívüli megszorító ütemtervben a forgalmi adót emelték 17,5%-ról 20%-ra, befagyasztották a közszolgálati foglalkoztatásban dolgozók bérét, s a gyermekek után járó segélyeket is. Ezenfelül csökkentették a védelmi minisztérium költségvetését is, kisebb költségvetésből kisebb hadsereget és flottát tudtak fenntartani, ezt később egy brit-francia együttműködéssel próbálták meg orvosolni. (Stockholm International Peace Research Institute, 2022.; Roser, Max 2013.)

Az összes intézkedés négy év alatt 81 milliárd fontos közkiadás csökkentést eredményezett, és 19%-ot takarított meg a kormányzati szervek költségvetéséből, ezzel egy időben a nemzetközi fejlesztési minisztérium költségvetése 11,5 milliárd fonttal nőtt. Mindezek leforgása közben 2011. január 1-jén megkezdte működését Londonban az európai felügyeleti hatóságok három szervezete. A helyszín a brit pénzügyi szektor kiterjedt globális és európai jelenléte miatt szimbolikus jelentőséggel is bírt.

2013-ban a választások közeledtével Bloomberg-beszédében David Cameron miniszterelnök kifejtette az Európai Unió átalakítása iránti ambícióit és a Nagy-Britannia és Európa közötti kapcsolatos terveit. Szónoklatában öt pillérre helyezte terveit:

- 1. Versenyképesség növelése
- 2. Rugalmasság
- 3. Uniós kompetenciák tagállami szintre helyezése
- 4. Demokratikus elszámoltathatóság
- 5. Tagállamoktól elvárható méltányosság

A kormányfő ígéretet tett arra, hogy tárgyalásokat indít, a terveinek megvalósításához, majd a szerződésmódosítások után népszavazást fog kezdeményezni.

2016 februárjában az EU-nak és a briteknek sikerült megegyezniük az új viszony kereteiről. Habár a legtöbb felvetésre sikerült választ kapniuk, a kritikusok még mindig üres ígéretesként tekintettek rá, valódi tettek nélkül. Annak ellenére, hogy Cameron sikernek könyvelte el a tárgyalások által kiharcolt feltételeket, még ez is kevésnek minősült az euroskeptikusok meggyőzésére. Cameron összességében sikerként élte meg a tárgyalások által kiharcolt kritériumokat, így magabiztosan állt a népszavazás elé, azonban csalódottan kellett távoznia, hisz a lakosság az Európai Unió elhagyása mellett döntött. (Egedy-Gálik, 2017.)

Ennek dacára az Egyesült Királyság 2010-es éveket sikerként könyvelhette el. Több rangsor szerint még mindig Európa, valamint világviszonylatban is a top 10 országa között tudhatja magát gazdasági szempontból. Ezt mutatja a statista.com 2022-es elemzése is, amely a GDP növekedésével szemlélteti egyes gazdaságok nagyságát. Az elemzés szerint 2014 óta az Egyesült Királyság Európa második legnagyobb GDP-kitermelője. (O'Neill, 2022) Hasonló helyet foglalt el a világ összes országa vizsgálatakor 2018-ban a Global PEO Services szerint. Az Egyesült Királyság az USA, Kína, Japán és Németország után az ötödik helyet foglalja el a rangsorban.

Ahogy az a legtöbb gazdasággal is történt a szigetország gazdasága is megtántorodott a koronavírus járvány okozta hatások miatt. Az ország minden pontját érintő lezárások és korlátozások nagy befolyással voltak a gazdaságra. A GDP 2020 júniusa és áprilisa között 19,8%-ot zuhant, míg egy átlagos háztartás költsége is 20%-kal csökkent, valamint a munkanélküliség is 5,2%-ra ugrott. Szerencsére a járvány elmúltával és a korlátok fokozatos feloldásával a gazdaság többé-kevésbé vissza rázódott a régi kerékvágásába.

Összegezvén: az Egyesült Királyság még mindig a modern korszak egyik meghatározó országa. Mindmáig egy stabil, fejlődő gazdaságot tudhat magának, és egy olyan országot,

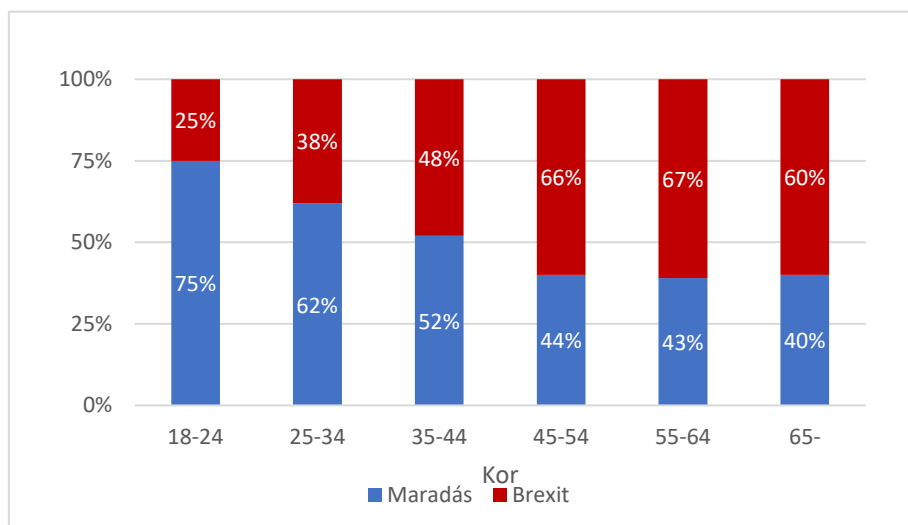
amelynek fővárosa a világarany és pénzügyi központja. Ezen felül London kétségtelen, hogy igen nagy hatást gyakorol művészetére, kereskedelmére, technológiára és turizmusára. 2017-ben kimagasló GDP-je Európa legnagyobb gazdasági városává tette. (Clark, 2018) Emellett az ország fizetőeszköze erősnek mondható, mind az USA dollárral, mind az euróval vagy a frankkal szemben. Továbbá 2022-ben megközelítőleg 147 980 fő aktív állománya volt katonaságának, ezen belül 80 730 a hadseregben, 33 300 a királyi légierőnél, 27 280 a királyi haditengerészetnél és 6 650 a királyi tengerészgyalogságnál. (UK Ministry of Defence, 2022) Ezen tényezők összessége teszi a világ egyik nagyhatalmává és Európa egyik vezető országává az Egyesült Királyságot.

4. BREXIT REFERENDUM STATISZTIKAI HÁTTERE

A 2016. június 23-i népszavazás előtt számos közvéleménykutatást végeztek a kimenetellel kapcsolatban. Maga a kormány is megosztott volt a kérdéssel kapcsolatban. A választást megelőző időszakban az EU tagság pártiak voltak többségben, azonban a népszavazás közeledtével a két választás közötti a differencia jelentősen csökkenni kezdett. Ezt akár betudhatjuk a kampány időszak alatt végbemenő erős „NEM” párti kampánynak, valamint egy szélsőséges nézeteket valló EU párti személy ellen elkövetett gyilkossági merényletnek, amely sokakat megrendített.

A népszavazás eredménye előre látható volt, azonban ennek ellenére is megdöbbentőnek bizonyult. A szavazáson meglepően magas 72%-os (33,6 millió fő) részvételi arány mellett a szavazók 51,9%-a (17 410 742° fő) döntött a Brexit mellett, míg a többi 48,1% (16 141 241 fő) szeretett volna továbbra is az Egyesült Királyságot az EU tagjának tudni. (BBC News, EU Referendum, 2016)

5. ábra: A korosztályok és a választás összefüggése



Forrás: Egedy - Gálik. 2017. 188.

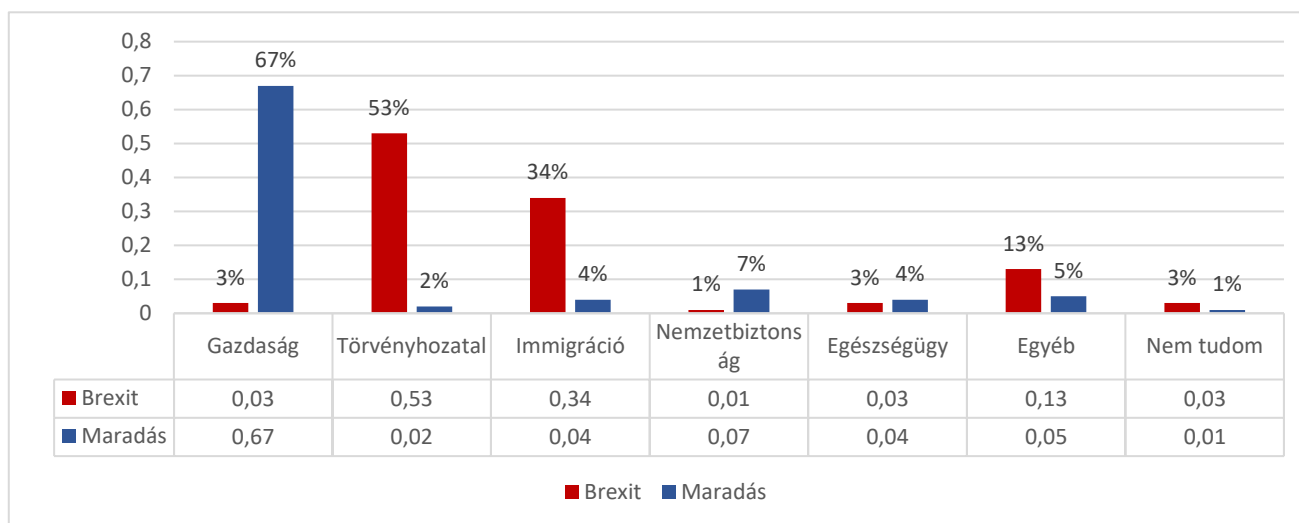
A szavazásról készült statisztikák alapján több egyértelmű megállapítást is levonhatunk:

- Földrajzi tekintetben Angliában és Walesben többségben voltak a Brexitre szavazók, míg Skóciában és Észak-Írországbán jelentősen többen szavaztak az EU-ban maradásra
- A London és egyetemvárosok (Oxford, Cambridge) többségében szintén EU pártiak voltak fölényben. Ezzel együtt a nagyvárosokban (Liverpool, Manchester, Leeds, York) szintén a bent maradás pártiak táborát erősítették.

- Érdekesség, hogy legnagyobb arányban a 35 000 fős népességgel rendelkező kisvárosban, Bostonban (75%) szavaztak a Brexitre, míg Gibraltár-ban (96,9%) a maradásra.
- Ahogy azt a 5. ábrán is láthatjuk a fiatalok nagyobb eséllyel döntöttek az uniós kapcsolatok fenntartásáról, ezzel egy időben az idősebbek inkább a konzervatívabb elveket valló Brexitre voksoltak. Ámde az átlagéletkorral számolva a fiataloknak jóval több időt kell együtt élniük a döntéssel, mint az idősebb korosztályoknak. Ennek ellenére míg a 65 év felettiak 90%-a jelent meg a szavazáson, addig a 18-24 év közöttieknek csupán 64%-a vett részt.
- A nemek közötti megoszlásban a férfiak inkább voltak Brexit pártiak, mint a nők, hiszen a férfiak 55%-a, míg a nők 51%-a szavazott az EU elhagyása mellett.
- Az iskolázottsági mutató tekintetében egyértelműen megfigyelhető, hogy a magasabban iskolázottak Európa pártiak, míg az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőkből többen szavaztak a Brexitre.

Az előzetes felmérések alapján a következő tényezők voltak hatással a szavazók döntésére. Azok akik az EU elhagyása mellett döntöttek úgy érezték, hogy az Uniónak túl nagy beleszólása van a brit törvényhozatalba. Nem volt alaptalan a népességáramlás alulszabályozottsága. Ezzel ellentétben az EU pártiak látták a Brexit reális következményeit és negatív hatásait a gazdaságra. Azt, hogy valójában mennyibe került a Brexit a brit államnak nehéz megmondani, hisz az elmulasztott export, a munkaerőhiány - valamint nem hagyjuk ki a Covid-járvány és a háború adta hatásokat sem – megnehezíti a dolgunkat. Az EU elhagyásakor, 2020. január 31-én a UK 35,6 milliárd fontot, 2021-ben további 11 milliárdot, és 2022-re előrejelezve 24,6 milliárd fontot fizet be az EU-s költségvetésbe.

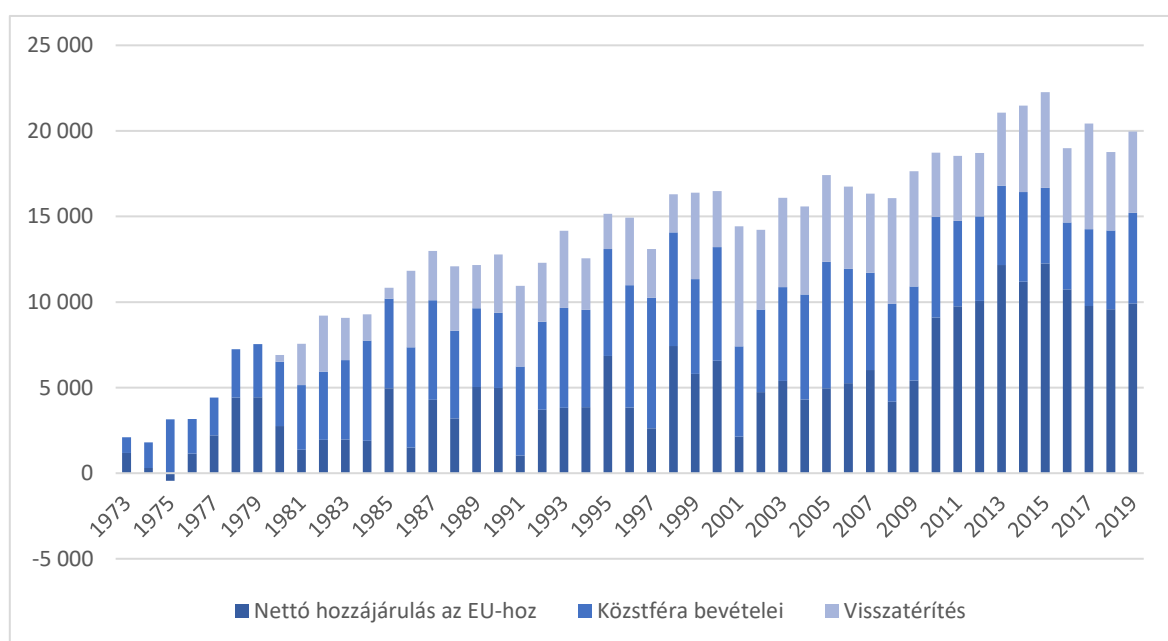
6. ábra: Mi befolyásolta a voksolásának eredményét?



Forrás: statista: Daniel Clark Brexit factbook

A kiváltó okokat vizsgálva kiemelhetünk néhány tényezőt, amelyek nagy mértékben befolyásolhatták a végeredményt. A nem-kampány igencsak erősnek bizonyult Boris Johnson miniszterelnökkel az élén, aki a Brexit kampány jelképévé is vált a „Brexit busz”-szal, aminek az oldalán nagy betűkkel hirdették, hogy 350 millió fonttal járulnak hozzá az Európai Unió költségvetésbe hetente ahelyett, hogy az egészségügyet és egyéb közintézményeket támogatnának és fejlesztenének.

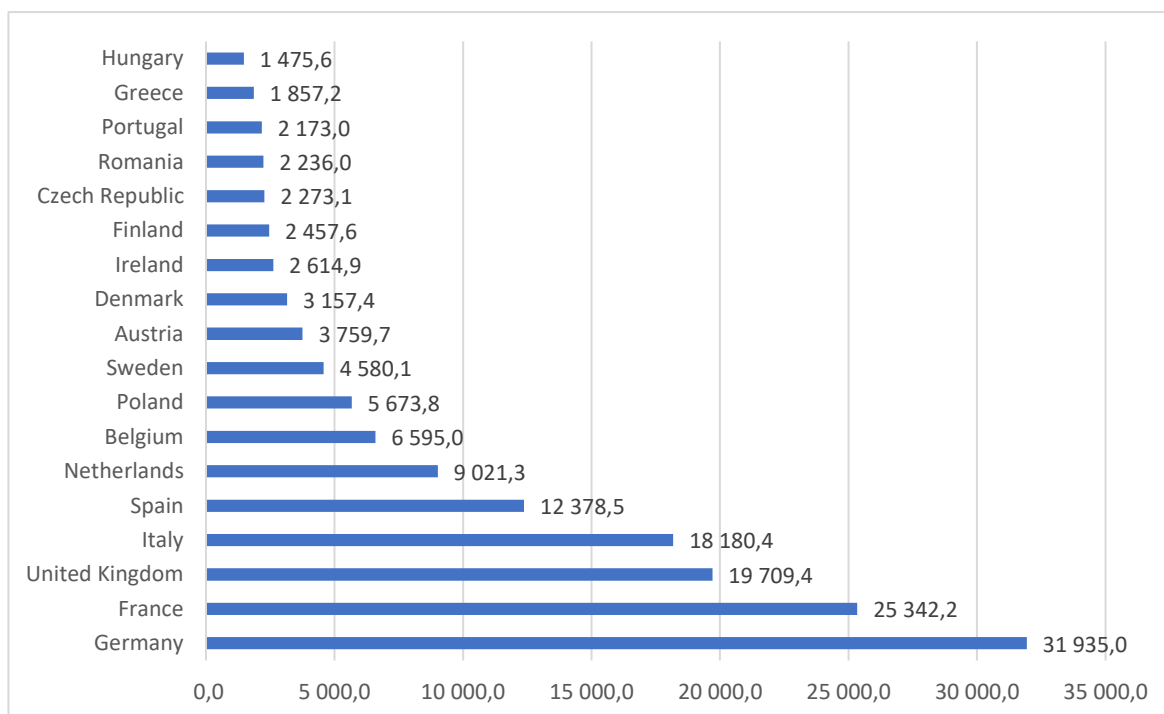
7. ábra: A UK hozzájárulása és visszatérítése az EU-hoz 1973–2019 között (millió font)



Forrás: House of Commons, 2021 január

Annak ellenére, hogy ezt az adatot megcáfolta a brit statisztikai hivatal, a korrekció nem terjedt úgy futótűzként, mint maga a félrevezető információ. Abban van igazság, hogy az egész éves uniós hozzájárulás heti lebontásban 361 millió font, viszont ebből az összegből nem kerültek levonásra a visszatérítések, amelyek után számolva a nettó befizetés már csak 161 millió font. Ezzel is a dobogónak „csak” a harmadik fokát foglalhatta el, hiszen Franciaország és Németország nagyobb mértékben járultak hozzá az Unió működéséhez. A költségvetési hozzájárulás örökös probléma volt az Unió és az Egyesült Királyság között, már a csatlakozáskor is és azt követően folyamatos szálka volt a britek szemében.

**8. ábra: Az Egyesült Királyság hozzájárulása az EU-hoz a többi tagállamhoz hasonlítva
2020-as adatok alapján**

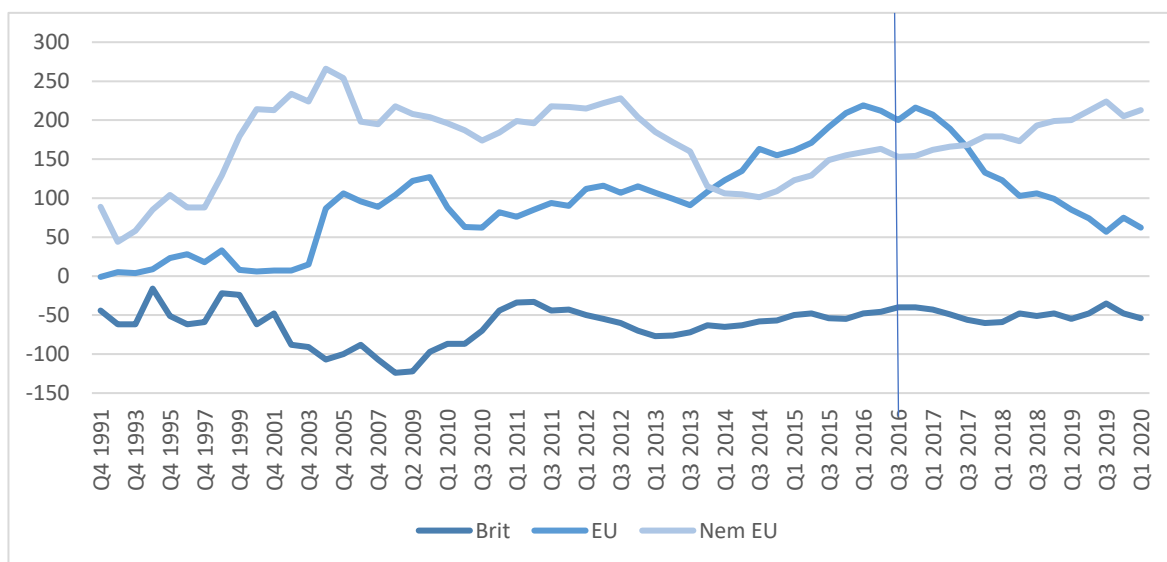


Forrás: European Commission 2020

A másik kiemelkedő problémának a migráció bizonyult, amely nagy feszültséget okozott a köztudatban. Az utóbbi évtizedekben hirtelen ugrásnak indult a bevándorlók száma: 1981–2020 között több mint 21%-ot ugrott az évenként országba telepedők létszáma. 2020-ban közel 9,2 millió nem az Egyesült Királyságban született ember (~14%-a az össznépségségnek) jelentette a népségség. A populáció növekedése nagy nyomást helyezhet az egészségügyre, infrastruktúrára, és a lakhatási lehetőséget is biztosítania kellett a kormánynak. További társadalmi hatás volt a változott munkaerőpiaci körülmények miatti sűrűlődsök a befogadó ország lakossága és az országba érkezők között. Ezzel egy időben pozitív hatásai is vannak. Több munkavállalóval és háztartással több pénz folyik be az államkincstárba, kulturálisan

gazdagodik az ország, valamint a bevándorlókkal a születések száma is megnövekszik, így nagyobb esélyt ad, hogy Nagy-Britannia népessége kisebb mértékben csökkenjen és öregedjen. A 9. ábrán látszik, hogy a referendum óta megnövekedett a nem EU-s országból származó egyének bevándorlása, míg az Unió területéről érkezők száma szignifikánsan csökkent. Egyes előrejelzések szerint 2025-re az Egyesült Királyságba vándorlók létszáma le fog csökkenni 205 000 főre a 2020-as 260 650-ről. Ez nem meglepő, hiszen a kilépést követően, aki az Egyesült Királyságban szeretne letelepedni, annak szigorú követelményeknek kell megfelelnie, mint például 313 – 1493 euró közti vízumdíj megfizetése, nyelvi készségek igazolása, munkahelyi elfogadói igazolás. (Worldometer, 2022)

9. ábra: A migráció alakulása az Egyesült Királyságban 1991 és 2020 között (ezer fő)



Forrás: House of Commons; Office for National Statistics (UK) 2022. 03.

Az elmúlt három évtizedben két bevándorlási hullámot vehetünk észre az Egyesült Királyság migrációs adataiban. Az egyik ilyen nagy hullám 2004-ben kezdődött, amikor tíz ország csatlakozott az Unióhoz. Ebben az időszakban például a lengyel származású lakosok száma a 2004-es 69 000 főről 2014-re több mint 853 000 főre nőtt, ami több mint tizenkétszerese a korábbinak. A legnagyobb öt nemzetiség, amely az Egyesült Királyságban található a nem brit állampolgárok leszámítva, a lengyel, az indiai, a cseh, az olasz és a román volt, akiknek összessége meghaladta a 2 120 000 főt 2021-ben. Nemzetközi összehasonlításban az Egyesült Királyság a külföldön született népesség hányadát tekintve nem mondható kiemelkedőnek, hiszen 2019-es adatok szerint 14%-ot tettek ki a teljes lakosságból, míg a legfőbb EU-s befizetéseket teljesítő országok közül Olaszország 10%, Franciaország

13%, Németország pedig 16%-os aránnyal rendelkezik. (Office for National Statistics (UK), 2021.09.; The Migration Observatory at the University of Oxford, 2022.)

A végeredmény kihirdetése után erősen felhangosodtak a szeparatista hangok is Skóciában. A skótok botrányként élték meg a Brexit szavazás eredményét, és újra terítékre került a függetlenségi népszavazás kérdése. Skócia teljesen más szemszögből látja az uniós tagság előnyeit, a lakosság felismerte a skót kormány és az Unió adta fejlődést és lehetőségeket. A koalíciónak köszönhetően fellendült a turisztikai forgalom, az európai beruházások előre vitték a gazdaságot, és az uniós tulajdonú vállalatok számos munkahelyet teremtettek az országban. Így csalódottan konstatálták az Egyesült Királyság referendumának eredményét. Azonban ahhoz, hogy a szétválás megtörténhessen még nagyon sok időre és törvényváltotásra van szükség. Skócia állítja, hogy ha sikerült függetlenedni Nagy-Britanniától, újra csatlakozni kívánnak az EU-hoz.

5. A KILPÉS RÖVID ÉS HOSSZÚ TÁVON VÁRHATÓ KÖVETKEZMÉNYEI

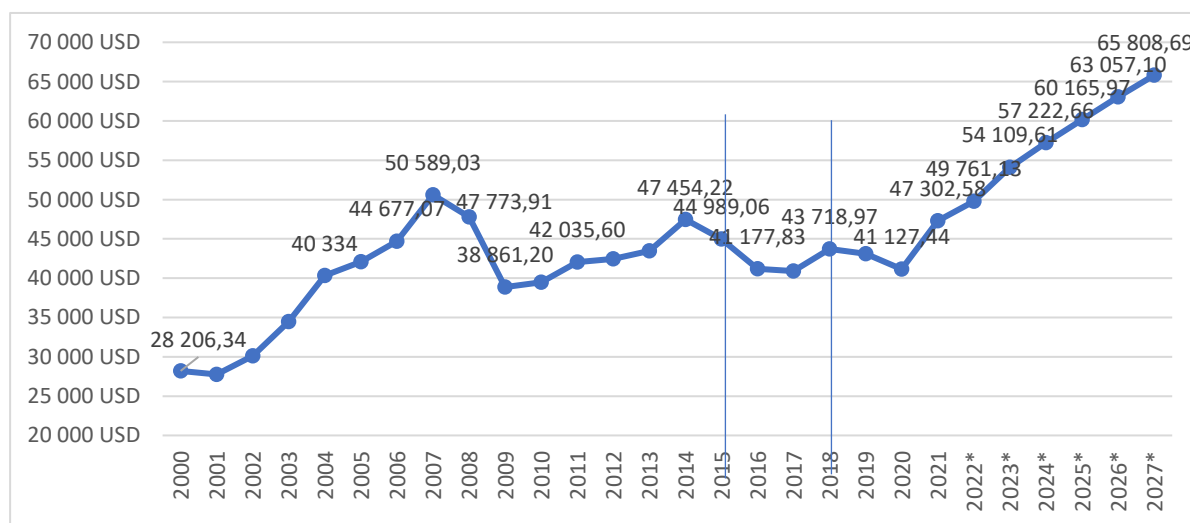
2020. január 31-én az Egyesült Királyság hivatalosan elhagyta az Európai Uniót, ezzel visszafordíthatatlan a világgazdaságra is hatással lévő eseménysorozat láncreakcióját idézve elő. A számos hatás közül kiemeljük az importra és exportra való hatását, a jogi környezet változását, egyéb rövid és hosszú távú gazdasági hatásokat.

5.1. Gazdasági mutatók vizsgálata

5.1.1. GDP alakulása

Már a kilépési döntés megszületését követően rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy az Unió elhagyása nagy terhet fog róni a kormány vállára. (Schrieberg, 2018) A Forbes magazin egy 2018-as cikke szerint az államvezetés már ebben a korai szakaszban realizálta a kockázatokat. (Az Egyesült Királyság GDP-je a 2008-2009-es világgazdasági válság után sokáig nem tudta a korábbi növekedési tendenciát helyreállítani vagy követni. A válság után 2010-re sikerült stabilizálódni, majd utána újra gyarapodnia egészen 2014-ig. A 2016-os referendumot követően, majd a kilépés után enyhe csökkenésnek indult a bruttó hazai termék, ezt betudhatjuk a még kiforratlan nemzetközi kereskedelmi rendszernek és a kezdetleges jogi környezetnek. A World Economic Outlook bizakodó előrejelzései szerint az Unióból való kilépés pozitívan hat a gazdaságra és 2027-re 65 809 dollárra növeli az egy főre jutó GDP-t.

10. ábra: Egy főre jutó GDP alakulása az Egyesült Királyságban (USA dollár)



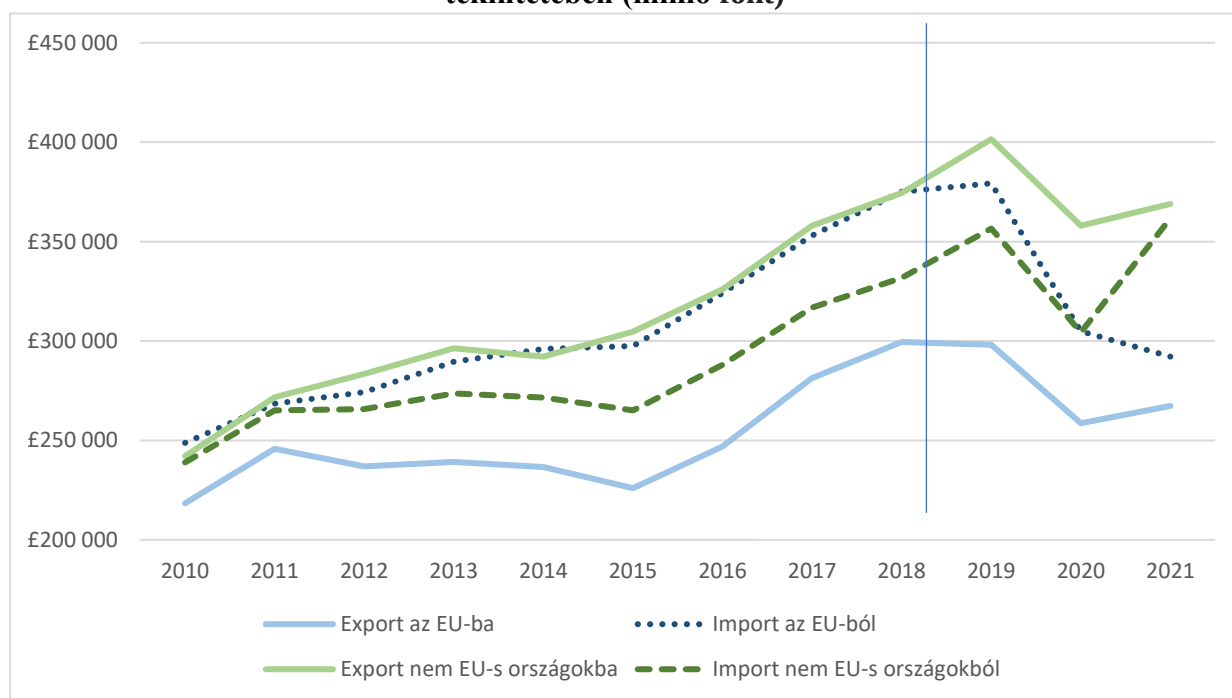
Forrás: World Economic Outlook Database April 2022

Ha a bruttó hazai termék éves növekedését vizsgáljuk, sokkal szembetűnőbb változásokat vehetünk észre. A brit statisztikai hivatal adatait szerint 2019-ről 2020-ra 9,4%-os zuhanásnak lehetünk szemtanúi. Ilyen nagy mértékű csökkenésre még nem volt példa a Királyság gazdaságtörténetében. A példátlan esemény feltételezhetően nem pusztán a kilépés eredménye, a Covid-19 okozta járvány nagy mértékben ködösíti az adatokat. A vírus terjedésének megállítása érdekében a kormány rengeteg korlátozást, leállítást rendelt el, aminek következtében csökkent a termelés, ennek következtében a GDP is.

5.1.2. Import és az export alakulása

Megfigyelve a nemzetközi kereskedelmi adatokat érzékelhető, hogy a 2020. január 31-én hatályba lépő jogszabályok nagy hatással voltak az Európával való kereskedelemre, amely üres supermarketpolcokat okozott országszerte. Azonban az okokat merőben torzítják a koronavírus-járvány hatásai, így a csökkenés nem tudható be pusztán az Unió elhagyása következményeként. Amellett, hogy csökkent a kontinens és szigetország között áramló cserekereskedelem, a hiányt nem a csökkenéssel azonos mértékben, de pótolta más, nem EU-s országokból hozott és adott áruk értéke. Az átmeneti időszak végére az import tovább csökkent.

11. ábra: Az import és export értékének változása az EU-s és nem EU-s országok tekintetében (millió font)



Forrás: UK Official Statistics Department for International Trade 2022.06.

A Financial Times hírportál 2022 október 22-én megjelentetett rövid dokumentumfilmje ennek hatásait és részleteit tekinti át. A megváltozott jogi környezet gyökerestől alakította át az ország kereskedelmét. Ezt legnagyobb mértékben a kisvállalkozások érzékelték, hiszen amit eddig 2 nap volt leszállítani, azt most 21 nap leforgása alatt sikerült A pontból B pontba szállítani. Ennek következtében számos vállalkozás átköltöztette gyárait és raktárait más EU-s országba, így átcsoportosítva a bevételeket, termelést és az alkalmazottakat. Vevők szempontjából sem különbözik a helyzet. Sok vevő a brit termékekkel járó hosszú procedúra helyett leváltotta beszállítóit olyanra, akitől hasonló minőségű és árú termékeket tud beszerezni az Unión belül, ezzel csökkentve a vám költségeket és a szállítási időt. (Financial Times, 2022.10.18.)

Az átmeneti időszak végére a bonyolultabb eljárás nem meglepően exportkiesést eredményezett. Az EU elhagyásának fordulóján 2019-es év 4. negyedéhez mérve 2020. év 2. negyedére 191,5 ezer millió fontról 144,4 ezer millió fontra zuhant vissza az összes exportált termék és szolgáltatás értéke. Az átmeneti időszak végén egy 20 ezer milliós zuhanás következett be a következő negyedévre. A legfrissebb adatok szerint 2022 első felében az átstrukturált kereskedelmi rendszerrel sikerült valamelyest visszanyerni az export régi képét 175 és 185 ezer millió fontnyi exporttal. Az ország importja tekintetében sajnos nem áll rendelkezésünkre ilyen részletes adat a brit központi statisztikai hivatal oldalán, csupán annyit tudunk megállapítani, hogy az a 2019. évi 719,9 ezer millió fontos importról 596,7 ezer milliós értékre csökkent.

5.1.3. Sterling-dollár árfolyam változásai

Az Egyesült Királyság és az USA kapcsolata gyakran szorosra fűződött a történelemben. Ez a 2000-es években sem alakult másképp. 2008-ban az Egyesült Államokból induló világválság magával rántotta a világ jelentősebb hatalmainak gazdaságát is. Az Egyesült Királyságnak (egyesek állítása szerint az uniós tagsága miatt) azóta se sikerült teljes mértékben regenerálódnia. A font sterling és az amerikai dollár árfolyama a világválság óta romlik, ehhez természetesen hozzá járult a Brexit, a Covid-19 járvány, az energiaválság és az ukrán-orosz háború is.

12. ábra: GBP-USD árfolyam 2001–2022 között



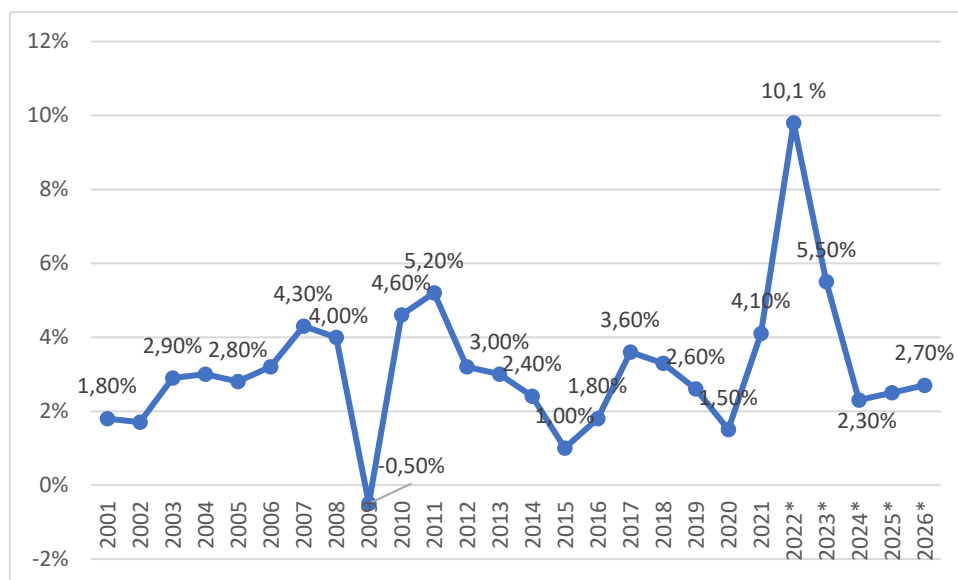
Forrás: Wall Street Journal, GBPUSD, 2022.10.

5.1.4. Inflációs előrejelzés

Napjaink egyik legégetőbb problémái közé sorolhatók a növekvő fogyasztói árak. Az ONS (Office for National Statistics) adatai szerint a felnőttek 87%-a érzi a megélhetési költségek emelkedését az Egyesült Királyságban. Az infláció 2022 szeptemberében 10,1%-ra rúgott, ez annak tudható be, hogy a járványidőszak alatt a nagyobb kereslet miatt felment az olaj és a gáz ára, azonban a járvány lecsengése után nem tért vissza a régi kerékvágásba, sőt a Kelet-Európában dúló háború miatt az Oroszországból származó nyersanyagok nagysága megcsappant, így azonos kereslet kevesebb nyersanyagra áremelkedést okozott. Mivel ezek olyan nélkülözhetetlen energiák és alapanyagok (földgáz, gabona) amely szinte minden termék előállításához és szállításához szükséges ezért drasztikus és tartós infláció növekedésnek lehetünk szemtanúi. A kormány különböző intézkedésekkel próbál enyhíteni a népességet ért életszínvonal csökkenésén, mindazonáltal a bérek nem tudnak versenyt tartani az alapvető élelmiszer árakkal. Míg az átlagfizetések 5,4%-kal növekedtek az utóbbi egy évben, addig egy egyszerű élelmiszerkosár (tej, liszt, sajt, vaj, tojás) átlagos áremelkedése 29,02%. Dacára a béremelésnek, mégsem lenne legcélravezetőbb a fizetések emelése, hiszen a magasabb bérköltségeket a vállalkozások még magasabb árakkal viszonyoznák, hogy legyen miből megfinanszírozni az alkalmazottak órabérét, ami még magasabb inflációhoz vezetne. Általánosságban az infláció lenyomására a nemzeti bankok kamatemeléssel szokott reagálni, hogy az embereket megtakarításra ösztönözze, azonban ezzel egy időben a hitelek törlesztőrészei is emelkednének. Minél többet takarítanak meg az emberek annál kevesebbet

költenek és ez az infláció csillapodását kellene előidézni. A Bank of England arra számít, hogy az infláció a következő év közepére 5%-ra csökken. Viszont a jelenlegi energiaárak növekedésével nehéz megjósolni, hogy ez mennyire fog teljesülni.

13. ábra: Az infláció alakulása 2001–2021 között, valamint a várható alakulása 2026-ig



Forrás: Office for National Statistics, 2022.10.

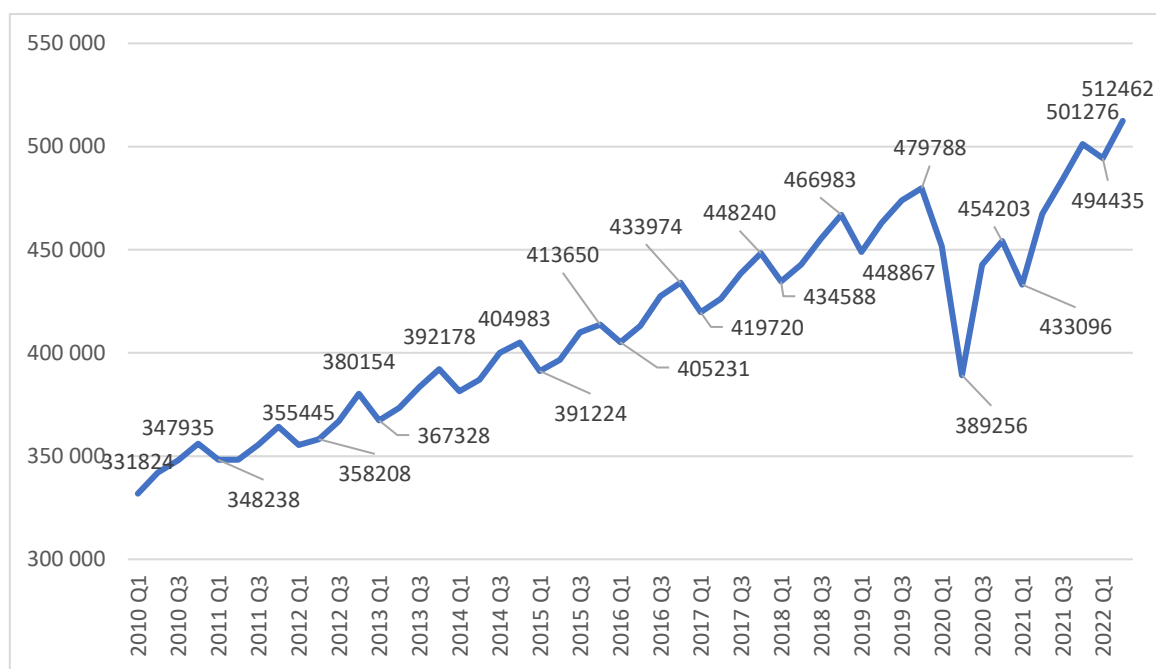
5.1.5. Munkapiacra való hatás

Az utóbbi két évtizedben a munkanélküliségi ráta 2011 novemberében tetőzött 8,5%-kal. nyolc évvel később, 2019 májusára sikerült ezt a mutatót 3,9% alá szorítani. Ezt sajnos követte egy tetőzés a covid adta munkahely bezárások, valamint a megszigorodott munkavállalási kritériumok miatt újra 5% fölé szökött a munkanélküliségi ráta. Az alacsonyabb foglalkoztatottság alacsonyabb termelést eredményezett, így nem csoda, hogy a GDP csökkenésnek indult, s ezzel egyidőben megnövekedtek a kormány költségvetésében az elbocsátott dolgozóknak járó segélyező juttatások. Az alacsony foglalkoztatottság szakaszában a bérek csökkentek, mivel azonos munkakínálatra nagyobb kereslet volt, ami a bérek lenyomását eredményezte. A rendelkezésünkre álló legfrissebb 2022. augusztusi adat szerint ez az érték most 3,5%, amire 1973 óta nem volt példa.

5.1.6. Fogyasztásra való hatás

A kilépés után, a Covid-járvány alatt és az átmeneti időszak során többször előfordult, hogy több ezer kamion akadt el Nagy-Britannia határain a vámműveletek és azzal járó papírmunka hosszasa miatt. Az átkelőhelyeken többször alakultak ki hosszú – akár 20 mérföldes – sorok. A dokumentáció, a kamionok átvizsgálása és a sofőrök igazoltatása az addigi időnek többszörösét vette igénybe. Ez olyan következményekkel járt, hogy a romlandó árukat szállító teherautók inkább visszafordultak, így egyes élelmiszerekből hiány alakult ki. Az 14. ábrán láthatjuk, hogy ez és a termelés csökkenése milyen mértékben volt hatással az összes fogyasztásra az Egyesült Királyságban. A legkiemelkedőbb változás szintén 2019-es végéről 2020 év elejére történt, hiszen 90 000 egységet zuhant a teljes fogyasztás értéke. Ami az üres polcoknak és az áruhiányoknak köszönhető.

14. ábra: Teljes fogyasztás kiadása 2010–2022 között



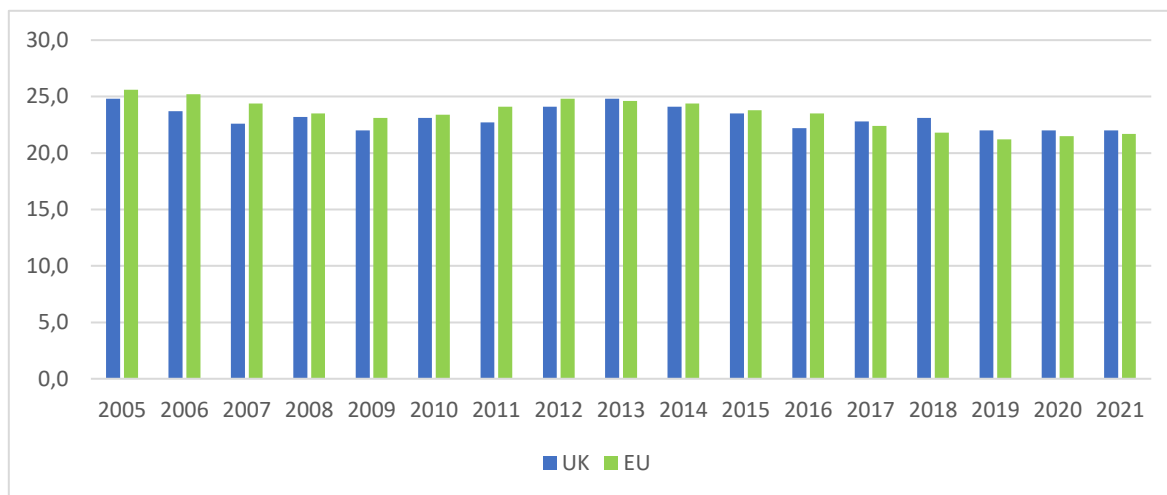
Forrás: Office for National Statistics, 2022. 09. 30.

5.1.7. AROPE mutató

Az AROPE mutató arra alkalmas, hogy megmutassa, hogy a népesség mekkora hányadát fenyegeti szegénység és társadalmi kirekesztés. Ez a mutató számos küszöbérték hatását veszi figyelembe, többek között azt is, hogy mekkora a kockázata a szegénységnek, milyen súlyos anyagi nélkülözés fenyegeti az egyéneket vagy milyen munkaintenzitású otthonban él. Ez az indexszám alkalmas arra, hogy a gazdaság általánosításával összemérjünk különböző

országokat. Az évek alatt helyetl közel a királyságnak és az uniónak a megegyező gazdaságpolitika miatt együtt járt az AROPE mutatója is, azonban az utóbbi években az Egyesült Királyság felülmúlta az EU-s átlagot. A növekvő infláció, a megélhetési válság és az energiaárak növekedése azonban a Resolution Foundation 2022-es szeptemberi becslése szerint az abszolút szegénység több mint 3 millió emberrel fog növekedni 2021 és 2023 között, ezzel az AROPE mutató is az egekbe szökhet. (UK Parliament)

15. ábra: UK és EU AROPE mutató összehasonlítása 2005–2020 között (%)



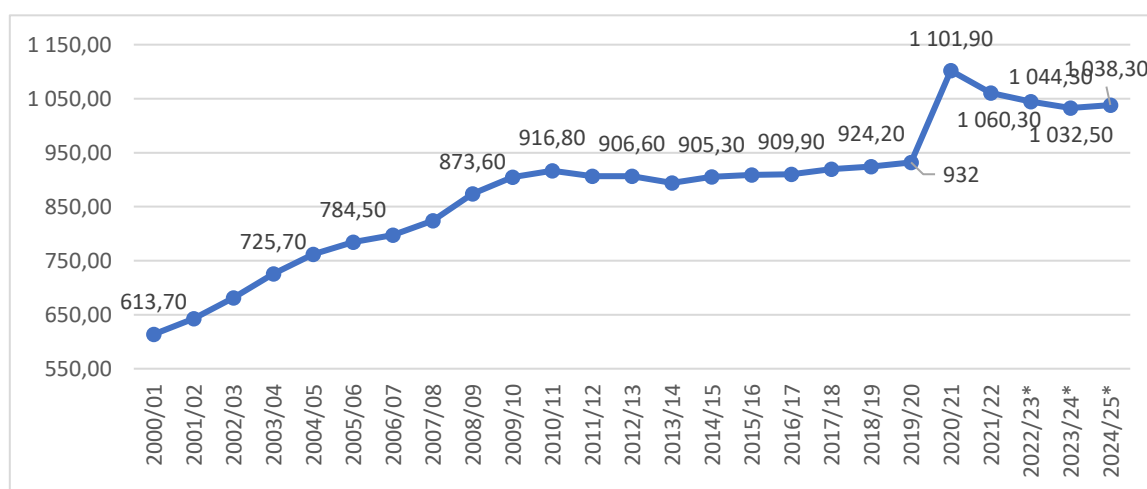
Forrás: European Comission, Eurostat 2022

5.1.8. Kormányzati költségvetésre való hatás

Ahogy az előző mutatóknál, úgy a kormányzati kiadásoknál is a 2019/2020-as évek adataiban láthatunk kiugrást. A 932 milliárd fontos költségvetés 15,42%-kal, 1102 milliárd fontra kellett kibővíteni, hogy kezelni tudják a kialakult krízist. A kialakult helyzet megkívánta a nagyobb költségvetést, hiszen a járvány miatt az egészségügy nagyban terhelődött, a munkahelyek leálltak, így több segílyt is kellett folyósítani, valamint az élelmiszer- és üzemanyagellátás akadózását is szabályozni kellett. Habár 2022-re valamelyest csökkenteni tudták ezt az értéket, kérdéses, hogy a háború okozta recesszió és energiaválság a téli hónapok alatt kimutatja-e hatását. 2021-ben az egészségügyre szánt költségvetés 45 milliárddal nőtt meg, míg a szegénység felszámolására fordított összeg 8 milliárddal nőtt. Érthető okokból a háború hírére a költségvetésben kiugró összegként látszik a 48,6 milliárdos összeg, amit a hadseregre fordít az állam, ami 10%-kal haladja meg a megelőző évi adatot. Az oktatásra költött összegek többnyire stagnáltak az elmúlt időszakban, egyedül a 2021/22-es adat indított meg egy növekedési irányt utolsó adatként. Az Egyesült Királyságban jelenlévő már említett relatív

megélhetési válság kezelésére az állam egy újabb támogatás nyújtásával szeretne segíteni a lakosságon. A kritériumoknak megfelelő háztartások, ami körülbelül minden negyedik családot érint támogatást kaphatnak háztartásuk energiaköltségeinek fedezésére. Ezen felül az Egyesült Királyságban is érvényben van az ársapka-rendszer, ami segít az életszínvonal fenntartásában és az elszegényedés csökkentésében. Ilyen összegű folyósítások mellett sem csökkentette az állam a környezetvédelmi, alapot, sőt 7,8%-kal megemelte azt. (Statista: Government finances in the UK)

16. ábra: A teljes kormányzati kiadások 2000-től napjainkig, valamint várható értékek 2025-ig



Forrás: HM Treasury, 2022. 08.

Azt, hogy milyen hatással lesz a brit gazdaságra hosszú távon az, hogy elhagyta az Uniót, szinte lehetetlen megmondani. Erre csak becslések és találgatások lehetnek, hiszen nagyban összefügg olyan előre láthatatlan külső hatásoktól, mint pl. egy újabb háború kitörése. Viszont ezek az előrejelzések sincsenek köbe vésve. A kilépés előtti időszakban is olvashattunk olyan apokaliptikus feltételezéseket, hogy Nagy-Britannia gazdasága összeroppan az Európai Unió elhagyása után, azonban ez nem következett be, összességében a krízisekkel a gazdasági rendszer teljesítménye ugyan kicsit megrekedt, de ilyen gazdasági adottságokkal visszafordítható folyamatnak bizonyul.

Érdemes megemlíteni, hogy a Bank of England által készített előrejelzések rendkívül pesszimisták voltak a Brexit utáni rövid távú hatásokkal kapcsolatban, és sokkal nagyobb bizonytalansággal kalkuláltak, mint amekkora valójában kialakult.

Természetesen a politikai tevékenység is nagyban befolyásolhatja a jövőt. TDK-kutatásom vége felé számos gyors változás történt az Egyesült Királyság politikai életében. Korábban Boris Johnson nagy lelkesedéssel pártolta a Brexitet a referendum kampány

kezdetétől fogva egész miniszterelnöksége alatt, amíg 2022-ben le nem mondott pozíciójáról. Felmondásának több oka volt, pl. a parlamenti viták vagy a saját maga által hozott járvány alatti jogszabályok áthágásával járó botrányok. Végül a háború okozta gazdasági helyzetet nem volt képes kezelni, ezért tovább adta posztját. Ezek után a Konzervatív Párt Liz Truss-t jelölte, aki beírta magát a legrövidebb ideig hivatalba lévő brit miniszterelnökként, 44 napnyi munka után letette a stafétát, miután nem tudta teljesíteni a „mini-budget” -ben vállalt kitűzéseit. Így jutott el pár hónap leforgása alatt az Egyesült Királyság új miniszterelnökéhez, Rishi Sunak-hoz.

A NatCen vállalata társadalmi témakörökben folytat kutatásokat az Egyesült Királyságban. Ebből adódóan 2016-tól kezdve napjainkig pár hetes időközönként megkérdezéseket végez az EU elhagyását illetően. E kutatások alapján 2016 augusztusában a megkérdezettek 46%-a hitte úgy, hogy helyes döntést hoztak, és emellett 42% vélekedett úgy, hogy rossz döntés volt az Unióból való kilépés. Ezzel ellentétesen a legfrissebb (2022. november 2.) kutatás alapján az emberek 35% gondolja jó, míg 52%-a rossz döntésnek a kilépést. (Economic and Social Research Council, 2022; R&WS Research Team 2022).

Az EU-hoz való csatlakozás hajlandóságát vizsgáló felmérések azt mutatják, hogy az egyének 54%-a lépne vissza, és 46%-a maradna az Unión kívül. Ennek tárgyasulását London utcáin kell keresnünk, ugyanis egyre több tüntetés szerveződik, és követelik az Egyesült Királyság visszalépését az Unióba. (Index, 2022. 10. 23.) Ha lehetőségük is lenne döntésük visszafordítására, közel sem biztos, hogy az európai közösség tárt karokkal fogadná vissza a szigetországot, hiszen nekik is ugyanúgy számos problémájuk van.

6. AZ ANGLIÁBAN ÉLŐ MAGYAROK ÁLLÁSPONTJA A BREXITRŐL

Primer kutatásként elkészítettem egy kérdőívet, amelynek keretei között arra a felvetésre szerettem volna választ kapni, hogy mennyire különbözik a Magyarországon élő magyarok álláspontja az Angliában élő magyarokétól a Brexit témakörében, valamint, hogy milyen területeken hatott leginkább a Brexit az Angliában élő magyarokra. A 29 kérdésből álló kérdőívre 170 kitöltőt sikerült összegyűjtenem, akik közül 112 nő és 58 férfi, melyből alapos adattisztítás után a következő információkat sikerült kinyernem.

A megkérdezést egy asszociációs közvélemény kutatással kezdtem, mellyel azt szerettem volna érzékeltetni, hogy az Egyesült Királyság és Brexit szó milyen pozitív vagy negatív irányú érzéseket idéz elő az emberekben. Érdekeség, hogy a szigetország nevééről többnyire derűlátó és bizakodó szavakat adtak meg, mint az „Siker”, „Lehetőségek” és „Biztonság”, de nagy számban előfordult még a „Erzsébet Királynő”, „Tea” és a „Otthon” szavak is. Így arra következtethetünk, hogy a közösség által alkotott kép az Egyesült Királyságról alapvetően optimista, pozitív, ahol az emberek a lehetőségek tárházát és biztonság érzetét tudhatják magukénak.

17. ábra: Mi az első szó, ami eszébe jut az Egyesült Királyságról?



Forrás: Saját készítés

Azonban ezzel ellentétesen a Brexit inkább olyan borúlátó szavakat ébreszt az emberekben, mint a „Rossz”, a „Gazdasági problémák”, a „Hiba”, a „Hanyatlás” vagy a „Veszteség”. Ezekből olyan következtetést vonhatunk le, hogy amíg a vizsgált sokaságnak az

Egyesült Királyságról általánosságban az embereknek pozitív világnézete van, addig magát a Brexit folyamatát inkább egy negatív töltöttségű összképhez kötik. Holott a Brexitben is húzódhatna egy pozitív jövőkép, amely az Egyesült Királyság önállósodásához és fellendüléséhez vezethetne.

A megkérdezések során, az egyének saját tapasztalataira próbáltam rálátni, valamint a politikai és a gazdasági folyamatokról való gondolkodásmódjukról kérdeztem őket. Ezen kikérdezés során fény derült arra, hogy a sokaság szerint a Brexit legjelentősebben a nemzetközi árumozgásokra és a vámokra volt hatással, ezután pedig az infláció növekedését és a migráció változásáért okolták a Brexitet.

A következő véleménykutatási témakörben célszerűnek tartottam két részre bontani a kérdezetteket, hiszen merőben eltérhetnek az Egyesült Királyságban élő magyarokat, akiket jelentősebben érintenek a politikai folyamatok, mint akik Magyarország határain belülről töltötték ki a kérdőívet. Ezek után az adatok vizsgálatakor arra a következtetésre jutottam, hogy az Angliában élő kitöltők többsége rendszeresen követi a brit politikát, míg a magyar kitöltők ugyanebben a témakörben 10-es skálán átlagosan 3-as értékelést adtak, ahol az 1-es érték az egyáltalán nem követem állítással volt egyenlő. Ennélfogva az bizonytalan, hogy ezzel a nem reprezentatív sokasággal mennyire célravezető az adott témakör elemzése. Továbbá az angliai magyarok szemszögéből a Brexittel kapcsolatos tárgyalások hosszúsága megfelelő volt, ami 2017. március 29. és 2020. január 1. között eltelt időintervallumot jelentette, azonban a megállapodások kritériumait szegényesnek ítélik meg. Ezen információk figyelembevételével tudunk a továbbiakban vizsgálni.

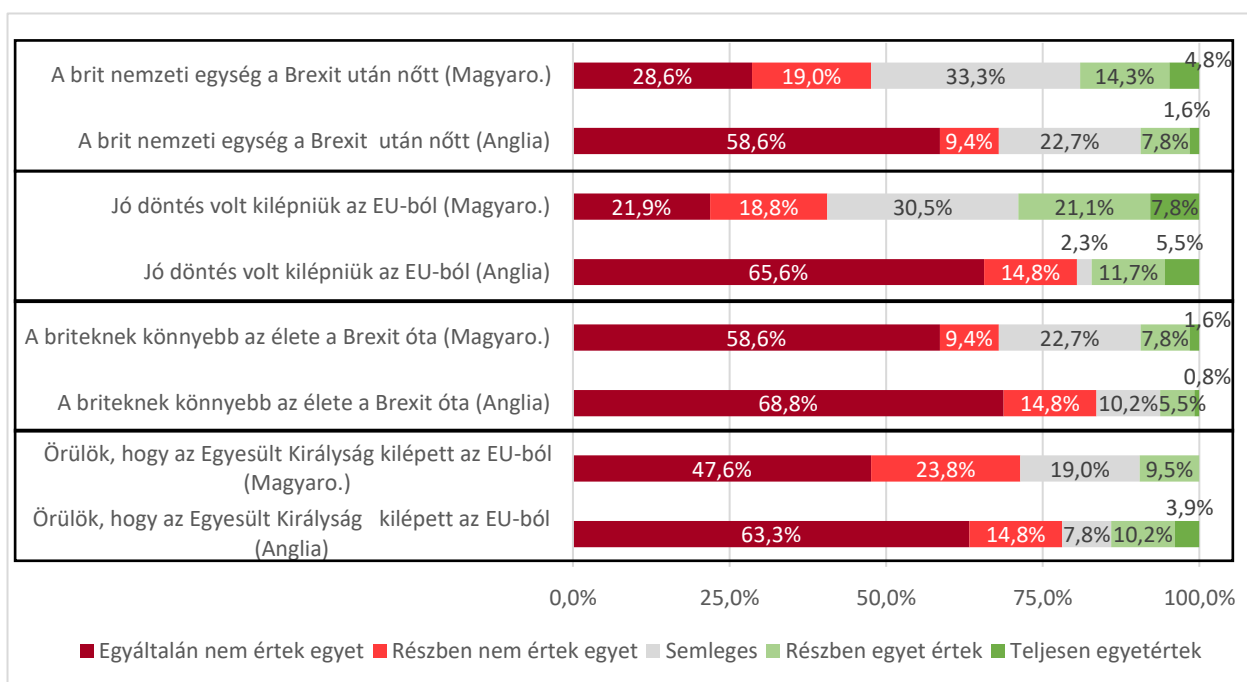
A sokaság egészét figyelembe véve az ábrán látható módon vélekednek a válaszadók az alábbi témákkal kapcsolatban. Ebben a kontextusban az angliai magyarok és a Magyarországon élő magyarok vélekedését ütköztetem egymással. A diagrammon lévő adatokat a kérdőíves adatbázisból nyertem ki szűrés útján, majd azokat rendszereztem és újra kalkuláltam. Így az alábbi eredményekre jutottam.

18. ábra: Mi az első szó, ami eszébe jut a Brexitről?



Forrás: Saját készítés

19. ábra: Ön mennyire ért egyet a következő állításokkal?



Forrás: Saját készítés

Az illusztrációról könnyen leolvashatjuk, hogy a brit nemzeti egységről való vélekedésről eltérő nézőpontokból beszélhetünk. Természetesen ez adódhat az angliai magyarok nagyobb rálátására és közvetlen kitettségére is, de nem mehetünk el a 30%-os különbség mellett, akik úgy gondolják, hogy a Brexit egyáltalán nem vált a nemzeti összetartás javára.

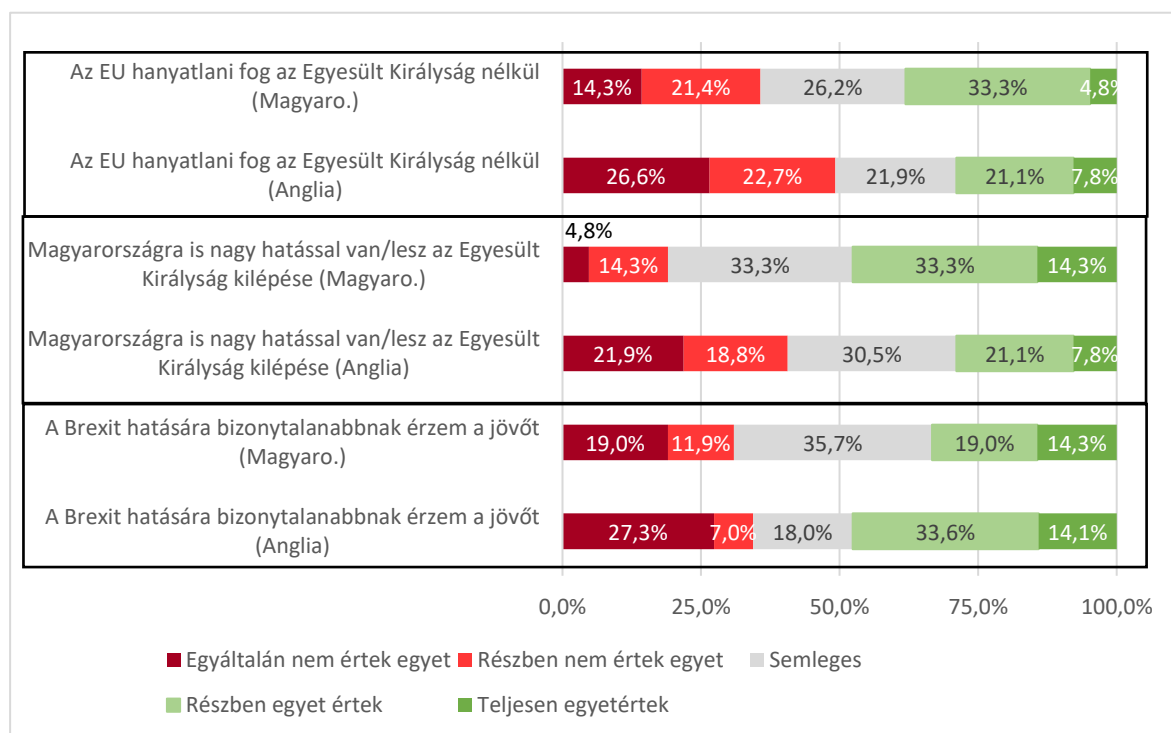
A Brexitről való döntés helyességéről úgy tűnik, a külső szemszögből másképp vélekednek a magyarországi magyarok, mint akik a szigetországba költöztek. Arra, hogy jó döntés volt-e kilépni az EU-ból úgy tűnik egész magas, 65,6%-os arányban voksoltak nemmel, és senki nem gondolta úgy az Angliában élők közül, hogy ez egy teljesen racionális döntés volt. A válaszolók másik fele többnyire megoszlik ezt a kérdést illetően. A nagy részük, 30,5%-a inkább tartózkodott és semleges választ adott, viszont ezután a másodikként legnagyobb százalék szintén a nemmel voksolók következnek a sorban.

Az is említésre méltó, hogy az emberek úgy vélekednek a brit emberek mindennapi életéről és gazdasági helyzetéről, hogy az Unió elhagyása nem szolgált a javukra. Ennél a kijelentésnél kétségtávol a piros szín uralkodik az ábrán, hiszen a magyarországi kitöltők 58,6%-ban, az angliai magyarok 68,8%-ban egyáltalán nem értenek egyet azzal az állítással, hogy napjainkban könnyebb lenne az élete a briteknek a Brexit óta. Itt felhívnam arra is a figyelmet, hogy e kérdéskörök közül ennél az állításnál van a legnagyobb (68,8%-os) egyetértés a kitöltők között.

Az ábra utolsó állításával kapcsolatosan összességében szintén negatív eredményekről beszélhetünk. Ezek szerint csak az angliai magyarok csoportjából csupán 3,9% lelkesedett a hír hallatán, amikor a britek elhagyták az Uniót. Mindazonáltal több mint 75%-a az angliai szavazóknak nem örült a szavazás következményeinek. Magyarország határain belül élő magyarok is hasonlóképpen vélekednek, e csoport 71,5%-a állította, hogy inkább kedvesezett lett a döntéstől.

A 20. ábrán az előző kérdéskör folytatása látható a magyarországi és az angliai magyarok válaszainak lebontásában, azonban ebben a tárgykörben a Brexit jövőre vonatkozó hatásairól informálódtam.

20. ábra: Ön mennyire ért egyet a következő állításokkal?



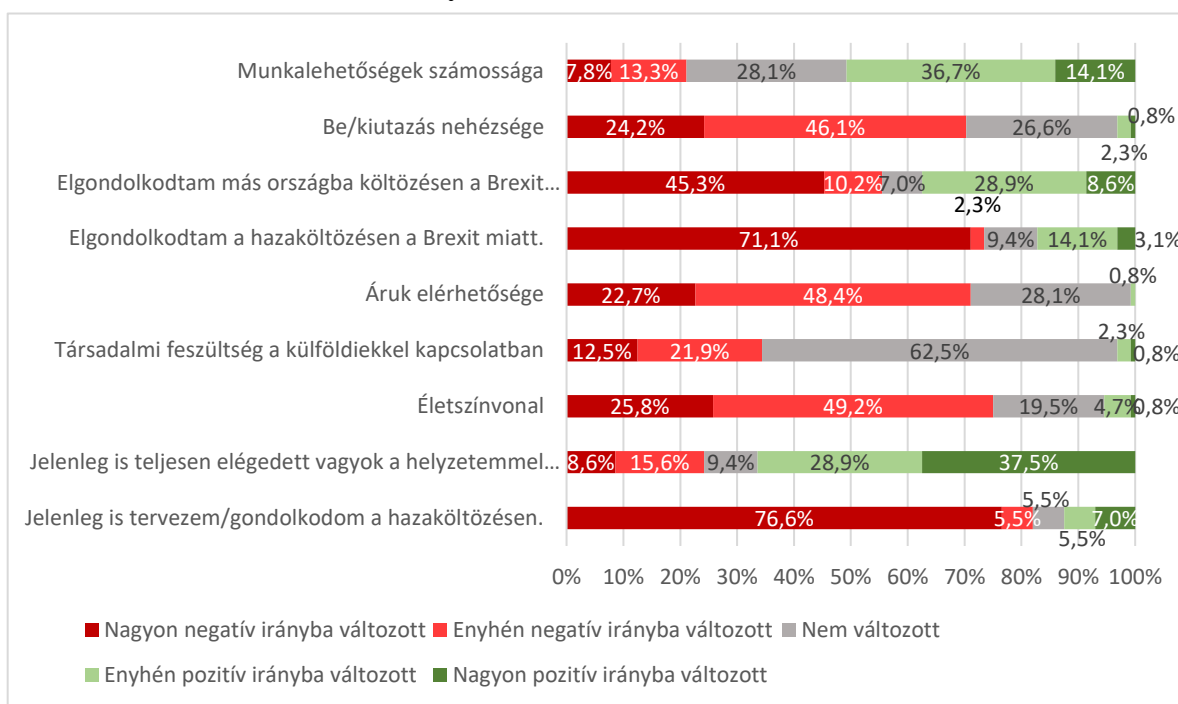
Forrás: Saját készítés

Annak tekintetében, hogy a uniós országok számossága lecsökken, és annak következményeit hogyan látja a kérdezett sokaság, a következő megállapításokat tudjuk tenni. Megkérdezett külföldön élő honfitársaink közel fele szerint az Unió jól fog boldogulni az Egyesült Királyság hozzájárulása nélkül. (E ponton érdemes azt felidézni, hogy az előző fejezetekben tárgyalt közös költségvetésbe a szigetország volt a harmadik legtöbbet befizető.) Habár a magyarországi kitöltők sokkal nagyobb arányban maradtak pártatlanok, de nagyobb arányban is gondolták azt, hogy az Unióra negatív hatással lesz az Egyesült Királyság elvesztése.

Azzal kapcsolatosan, hogy hogyan érinti Magyarországot az Unió struktúrájának változása, a következőképpen alakult a véleménykutatás. Figyelemre méltó a tény, hogy amellet, hogy magyarországi kitöltők egyharmada tartózkodott, nagyobb százalékban gondolják úgy, hogy a Brexit hazánkra is hatással lesz, mint az Angliában élő magyarok, akik 40,7%-a gondolta az ellentétét. Ha a körképünkbe bele vesszük a Brexit Magyarországra való hatását, nem hagyhatjuk ki Magyarország uniós költségvetésére való kitérést sem. Míg az Egyesült Királyság az elmúlt években nettó befizető volt, addig Magyarország több támogatást kap az Uniótól, mint amennyit befizet, így jobban is függ a föderációtól. (Európai bizottság, 2021)

Végül a jövő bizonytalan tényezőivel kapcsolatosan az angliai magyarok passzívan állnak hozzá, míg a Magyarországon élők nem érzik különösképp a Brexit okozta bizonytalanságokat a jövővel kapcsolatban.

21. ábra A Brexit óta milyen változást érzékelt a következő területeken?



Forrás: Saját készítés

A kérdőívben egy külön angliai magyaroknak szánt kérdéskörben arról szerettem volna információkat gyűjteni, hogy az egyes területeken milyen mértékben érintette a Brexit a mindennapi életüket.

A 21. ábrán láthatjuk az eredményeket. Ebből a következők látszódnak.

- Az érzékelt hatások közül legpozitívabbként a munkalehetőségek számossága mutatkozott meg, ahol 14,1% a kitöltőknek tapasztalt erősen pozitív elváltozást, valamint további 36,7% enyhén pozitív elváltozást.
- Be- és kiutazás tekintetében a válaszadók majdnem kétharmada gondolja úgy, hogy az egyértelműen megnehezedett. Ez logikus, hiszen az Unió elhagyásával a királyság határait már nem léphetjük át csupán egy személyi igazolvánnyal, legalább egy útlevél felmutatása is szükséges.
- A válaszokat szemlélve felfedezhetjük azt a következtetést is, hogy több ember gondolkodott már el más, harmadik országba költözésen, mint hogy visszaköltözzön szülőhazájába. A számokat pontosítva a válaszadók 37,5% áll szemben az Magyarországra vonatkozó állítás 17,2%-ával.
- A válaszolók 74,1%-a egyöntetűen úgy gondolja, hogy negatív hatással bírt a Brexit az áruk elérhetőségét illetően. Ennek alapja a már előző fejezetekben említett export-import elakadása az átmeneti időszak alatt, valamint a megváltozott jogi szabályok.
- Az Egyesült Királyság vonzó célpont azok számára, akik új életet szeretnének kezdeni egy másik országban, ebből következően kialakult egy társadalmi feszültség a helyiék és a külföldiek között. A kérdőívből az derült ki, hogy erre a problémára nem jelentett megoldást a Brexit, 62,5% nyilatkozott úgy, hogy nem változott a helyzet, és másik 34,4% úgy, hogy romlott.
- Nem meglepő módon a megkérdezettek 75% úgy érzi, hogy romlott az életszínvonala a Brexit óta. Nem véletlen: ha belegondolunk a megakadt ellátmányok, a gazdaság megtorpanása és a megélhetési válság éreztette hatásokba.
- Mindezek ellenére is a kitöltők több mint fele (66,4%) úgy véli, hogy teljesen elégedett a jelenleg is fennálló helyzetével.
- Végül a kérdéskörben a legnagyobb százalékot elért pont lett a Magyarországra költözési hajlandóságot kutató kérdés. Ennél a kérdésnél kevesen maradtak pártatlanok. 82,1% nyilatkozott úgy, hogy nem gondolkodik még a megváltozott körülmények mellett sem a hazaköltözésen, míg egészen kevés 12,5% tervezi vagy gondolkodik az Egyesült Királyság elhagyásán.

Összességében elmondhatjuk, hogy az Angliában élő magyarokat több területen is negatívan érintette a Brexit. A legjobban a be- és kiutazásban okozott nehézségek, az áruk

elérhetőségének csökkenését és az életszínvonalban való csökkenést tudtuk kimutatni ebből a kérdőívből. Ezzel ellentétben pozitívan hatott a munkalehetőségek számosságára. Ebből azt a következtetést tudjuk levonni, hogy mivel megnehezedett a letelepedés, így több munkahely szabadult fel, valamint kisebb a munkaerő-kínálat, így a munkaerő-kereslet várhatóan nőni fog. Az áruk elérhetőségét és az életszínvonal csökkenése természetesen számos tényező következménye, de nem kizárható, hogy az Egyesült Királyság EU-ból való kilépése tovább rontotta a kialakult helyzetet.

ÖSSZEGZÉS

Úgy gondolom, a dolgozat során a szigetországról alkotott kép sikeresen bemutatja Nagy-Britannia, a későbbiekben az Egyesült Királyság történelmi múltját és jelenlegi helyzetét. A történelmi kitekintés alatt feltártuk a 18-19. századi gazdasági modernizáció létrejöttének okait és lefolyását, bemutatva, hogy Anglia miért bizonyult úttörőnek ebben a korszakban. Végig követhettük az első és második világháború okozta gazdasági folyamatokat és következményeket. Nagy nehézségek árán sikerült csatlakozniuk az Európai Unió elődjéhez, de ez számos problémát is magával hozott. A föderációban töltött 47 év alatt több csúcs- és mélypontja volt a gazdaságnak, de ezek ellenére is sikerült olyan feltételek alól kibújni, mint az euróövezethez való csatlakozás vagy a schengeni rendszerbe való belépés. A 2016-ban tartott referendumot illetően igen feltűnő megosztottságot vettük észre földrajzi, iskolázottsági és kor tekintetében.

Az Unió elhagyása gazdasági szempontból egyértelműen problémás döntésnek bizonyult, hiszen a megvizsgált mutatók tekintetében összességében negatív hatása volt. Ezek alatt a GDP és a külkereskedelmi volumen csökkenését, az infláció, a kormányzati kiadások és az AROPE mutató növekedését értem. Természetesen a gazdaság jelenlegi állásáért nem okolhatjuk teljes egészében a Brexitet. Nem hanyagolhatjuk el a Covid-19 és a jelenlegi orosz háborús agresszió hatásait sem. Nemcsak gazdasági, de politikai oldalról is instabilnak bizonyult az ország, miután pár hónap leforgása alatt két miniszterelnök is beadta felmondását. Emellett még az utcai zavargások is megszorodtak a megélhetési költségek növekedésével. A lakosság egyre nagyobb hajlandóságot mutat az EU-ba való visszacsatlakozáshoz, mindazonáltal kétséges, hogy ez mennyire bizonyulhat járható útnak.

Első kutatási kérdésünkre vonatkozóan rámutattunk, hogy az Egyesült Királyság kilépéséhez rendkívül komplex módon sok körülmény járult hozzá. Az egységesebb Unió érdekében Nagy-Britanniának le kellett mondania a sterlingövezetről, majd számos más területen is korlátok jelentkeztek. A csatlakozást követően a költségbefizetések miatti vita örökös gondot okozott az EU és az Egyesült Királyság kapcsolatában, valamint a migráció okozta társadalmi feszültség és a politikai tévedések tovább sodorták a Brexit felé a szigetországot.

A primer kutatás eredményei révén a második kutatási kérdésre vonatkozóan megállapíthatjuk, hogy az egyes kérdésköröket illetően szignifikánsan eltérnek az angliai és magyarországi magyarok álláspontja a Brexitről. Ezek közé sorolhatjuk például több mint 20%-

os eltérést a brit nemzeti egység növekedésével kapcsolatban; az Angliában élő magyarok közül többen vélekednek úgy, hogy nem nőtt a brit nemzeti összetartás. Az eredmények alapján 39,7%-kal többen gondolják úgy a kivándorolt magyarokból, hogy a Brexit rossz döntés volt, mint a Magyarország határain belül élő magyarok. A harmadik legmegosztóbb állítás a Brexit Magyarországra való hatását érintő kérdés. Itt közel 20%-os eltérés van a két referenciacsoport között. Több Magyarországon élő magyar gondolja úgy, hogy a döntés hazánkra is nagy hatással lesz, mint az Angliában élő magyarok.

Ezen kutatási módszerek mentén a harmadik kutatási kérdést tekintve fényt derítettünk arra, mely területeken érintette legjobban a Brexit az Angliában élő magyarokat. A kérdőív eredményei alapján legnagyobb százalékban a be- és kiutazásra, az életszínvonalra és az áruk elérhetőségére volt egyaránt negatív hatással, hogy az Egyesült Királyság kilépett az Európai Unióból. Tehát az 5. fejezetben vizsgált mutatók éreztetik hatásukat a népesség mindennapjaiban is.

Az Egyesült Királyság a problémái megszüntetése miatt hagyta el az Uniót, azonban hat évvel a döntés meghozatala után úgy tűnik, ez a stratégia csak még több problémát szült a szigetországnak. A felmérések alapján úgy tűnik, megbánták döntésüket, de azzal most már együtt kell élniük.

E kutatási területhez kapcsolódóan érdemes még a mélyebben az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kapcsolatát vagy akár a skót függetlenedés lehetséges kimeneteleit is megvizsgálni, hiszen ezek is rengeteg megválaszolandó kérdést vetnek föl. Sajnálatos, de a 2016-ban meghozott döntésnek eddig többnyire negatív hatásait tudtuk megállapítani. de úgy gondolom, hogy a jövőt illetően egy erős akaratú miniszterelnök segítségével az Egyesült Királyság ki tud lábalni a válság okozta megrekedésből, és újra fénykorát élheti az ország.

IRODALOMJEGYZÉK

- Berend, T. Iván – Ránki, György (1982): *The European periphery and industrialization 1780– 1914.*, Akadémiai Kiadó, Budapest
- Berend, T. Iván – Ránki, György (1987): *Európa gazdasága a 19. században.*, Gondolat Kiadó, Budapest
- Berend, T. Iván (2008): *Európa gazdasága a 20. században.*, História, Budapest
- Berend, T. Iván (2010): *Két válság között: Európa átalakulása 1973-2010.*, Magyar Tudományos Akadémia folyóirata, Budapest
- Bircher, Erzsébet (2002): *Dokumentumok és tanulmányok a magyar bányászat 1945-1958 közötti történetéből.*, Központi Bányászati Múzeum Közleményei 1. Sopron
- Davis, Ralph (1969): *English Foreign Trade 1700–1774. Economic History Review*, Second Series, XV [1962]. Reprinted in W. E. Minchington ed.: *The Growth of English Overseas Trade in the 17th and 18th Century*, Methuen, London
- Deane, Phyllis (1976): The industrial revolution in Great Britain. In: Cipolla, Carlo M. (ed): *The Emergence of Industrial Societies PART ONE*, The Fontana: Economic History of Europe, Volume 4, Wiltshire
- Dinan, Desmond (1994): *Ever Closer Union, An Introduction to European Integration.*, , Macmillan, Basingstoke, 62. o.
- Egedy, Gergely - Gálik Zoltán (2017): *Nagy-Britannia és az európai integráció - A csatlakozástól a BREXIT-ig.*, L'Harmattan Kiadó, Budapest
- Flinn, Michael (1996): *Origins of the Industrial Revolution.*, Longmans, London
- Foreign Affairs, 1969. Idézi: Palánkai (2002): i. m. 360. o.,
- Fox Bourne, H. R. (1866): *English Merchants – Memoris in illustration of the progress of British commerce.*, Richard Bentley, London
- Garside, R. William (1997): „*Rationalisation and Britain's industrial Malaise: The interwar years revisited*”, *Journal of European Economic History* 26 (1), 37–68. o.
- Garrahan, Daniel: The Brexit effect: how leaving the EU hit the UK, Financial Times <https://www.ft.com/video/91b8a350-5817-4b40-a5ea-c62ec832aa9c>
- Hughes, Edward (1965): *North country life in the Eighteenth Century*. Vol. 1. The North-East 1700–1750. London, University Press 1952; Vol. II. Cumberland and Westmoreland 1700– 1830, Oxford University Press, London

- Hughes, R. T. Jonathan (1958): *Financing the British War Effort.*, Cambridge University Press, Volume 18, Issue 2, June 1958, pp. 193 - 199
- Kaposi Zoltán (1996): *A gazdasági folyamatok és a közgazdasági gondolkodás kapcsolata a 18. században.*, Bornus Nyomdaipari Szolgáltató Kft., Pécs
- Kaposi, Zoltán (2004): *A 20. század gazdaságtörténete.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs
- Kennedy, Hickman (2019. 08. 12.): *Falklands War: Conflict in the South Atlantic*, Dotdash meredith Press, <https://www.thoughtco.com/the-falklands-war-an-overview-2360852> (letöltve: 2022.10.31)
- Kiss, J. László (2002): *Tizenötök Európája. – Nagy-Britannia és a nagyvilág*, Osiris Kiadó, Budapest
- Landes, S. David (1986): *Az elszabadult Prométheusz.*, Gondolat, Budapest
- Leslie, Hannah (1979): *Electricity Before Nationalization. A Study of the Developement of the Electricity Supply Industry in Britain to 1948.*, John Hopkins University Press, Baltimore
- Losoncz, Miklós (2020): *Brexit. Ugrás az ismeretlenbe.*, Noran Libro, Budapest
- Mantoux, Paul (1961): *The industrial revolution in the eighteenth century: An outline of the beginnings of the modern factory system in Britian.*, Harper & Row Torchbooks, New York
- Nelson, Brent F. – Alexander Stubb (1998): *The European Union. Readings on the Theory and Practice of European Integration.*, Lynne Rienner. Boulder
- Pruitt, Sarah (2020. 11. 16.): *When Margaret Thatcher Crushed a British Miners' Strike*, Sky History, <https://www.history.com/news/margaret-thatcher-miners-strike-iron-lady> (letöltve: 2022. 11. 30.)
- Rákóczi, Linda Réka (2009): *Izrael, Anglia és Franciaország érdekharmonizációja a szuezi-válság kapcsán.*, Grotius tudományos folyóirat
- Ránki, György (1982): *Századok, Az angol ipari forradalom kérdéséhez.*, A magyar történelmi társulat közlönye 116. évfolyam, 1982 1.-6. szám, Budapest
- Reynolds, David (1991): *British Policy and World Power in the Twentieth Century.*, Longman, London
- Sanders, David - Houghton, David Sanders (2017): *Losing an Empire Finding a Role 1980.*, Macmillan, Basingstoke, p 61.
- Schlote, Werner (1952): *British Overseas Trade from 1700 to the 1930's.*, Basil Blackwell, Oxford

- Schremmer, Eckart (1977): Taxation and public finance: Britain, France, and Germany. In: Peter Mathias, Sidney Pollard (ed): *The Cambridge Economic History of Europe Volume VIII.: The Industrial Economies: The development of economic and social policies.*, Cambridge University Press, Cambridge
- Stevenson, David (2011): *With Our Backs to the Wall: Victory and Defeat in 1918.*, Harvard U.P., p. 370.
- Szántó, György Tibor (2003): *Anglia története*, Akkord Kiadó, Budapest
- Varga Csenge Virág (2022): *Utcára vonultak a britek, követelik az Egyesült Királyság visszalépését az unióba*, index.hu
<https://index.hu/kulfold/2022/10/23/egyesult-kiralysag-eu-unio-csatlakozas-brexit-tuntetes/>
 (letöltve: 2022. 10. 23.)
- Williams, E. N. (1970): *The Ancien Regime in Europe, Government and Society in the Major States 1648–1879.*, Harper & Row Torchbooks, New York
- Wilson, Charles (1965): *England's apprenticeship 1663–1763.* New York, St. Martin's Press
 Mantoux, Paul (1961): *The industrial revolution in the eighteenth century: An outline of the beginnings of the modern factory system in Britian.*, Harper & Row Torchbooks, New York
- Wrigley, Anthony, E. (1987): *People, Cities and Wealth. The Transformation of Traditional Society.* Blackwell, Oxford
- Churchill, Winston (1946): Speech delivered at the University of Zurich, 19 September 1946. Council of Europe, Documents and Archives,
<https://rm.coe.int/16806981f3#:~:text=I%20wish%20to%20speak%20about,of%20ancient%20and%20modern%20times.> (letöltve: 2022.10.19.)
- Churchill, Winston (1948): Address given by Winston Churchill at the Congress of Europe in The Hague 7 May 1948, Documents and Archives,
https://www.cvce.eu/en/obj/address_given_by_winston_churchill_at_the_congress_of_europe_in_the_hague_7_may_1948-en-58118da1-af22-48c0-bc88-93cda974f42c.html
 (letöltve: 2022.10.11.)
- Churchill, Winston (1951): Winston Churchill, Cabinet Memorandum on United Europe, 29 November 1951. PRO FCAB, 129/48, c (51) 32. In: May i.m. 100 o. December 3/b

Statisztikai adatforrások

- Asszociációs felhők kreálásához használt weboldal:
<https://wordart.com/create> (letöltve: 2022. 09. 15.)
- Az Európai Unió Tanácsa (2015): A Schengeni Térség
<https://www.consilium.europa.eu/media/30066/qc0114777hun.pdf> (letöltve: 2022. 10. 10.)
- BBC News (2016): EU Referendum
https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results (letöltve: 2022. 09. 09.)
- Clark, Daniel. (2018): *Leading European cities by gross domestic product in 2017/18.*
<https://www.statista.com/statistics/923781/european-cities-by-gdp/> (letöltve: 2022. 10. 02.)
- Clark, Daniel. (2022): *Number of personnel in the armed forces of the United Kingdom between 2012 and 2022, by military branch.*
<https://www.statista.com/statistics/579991/number-of-uk-armed-forces-by-military-branch/#:~:text=In%202022%2C%20there%20were%20approximately,6%2C650%20in%20the%20Royal%20Marines> (letöltve: 2022. 09. 05.)
- Clark, Daniel (2022): *Brexit Factbook: A Statista Dossierplus on Brexit*, Statista
<https://www.statista.com/study/58259/the-Brexit-factbook/> (letöltve: 2022. 10. 14.)
- Economic and Social Research Council (2022): *The Brexit Vote: Right or Wrong?*
<https://whatukthinks.org/eu/questions/in-highlight-do-you-think-britain-was-right-or-wrong-to-vote-to-leave-the-eu/> (letöltve: 2022. 09. 23.)
- Emerson, Michael (2011): *Britain, Ireland and Schengen: Time for a smarter bargain on visas*
http://aei.pitt.edu/32245/1/PB249_ME_on_Schengen.pdf (letöltve: 2022. 09. 11.)
- Európai Bizottság (2021): *Az EU költségvetése Magyarországon*
https://hungary.representation.ec.europa.eu/strategia-es-prioritasok/az-eu-koltsegvetese-magyarorszagon_hu (letöltve: 2022. 11. 09.)
- Global PEO Services: *Top 15 Countries by GDP in 2022.*
<https://globalpeoservices.com/top-15-countries-by-gdp-in-2022/> (letöltve: 2022. 10. 11.)
- Office for National Statistics (UK) (2021): *Population of the UK by country of birth and nationality, table 2.3.*
- Office for National Statistics (UK) (2022): *Unemployment rate in the United Kingdom from March 1971 to August 2022*

<https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/timeseries/mgsx/lms> (letöltve: 2022. 09. 15.)

- Office for National Statistics (2021): Uk population estimates
www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/timeseries/ukpop/pop (letöltve: 2022. 09. 05.)
- O'Neill, Aaron (2022): *Gross domestic product (GDP) at current prices of Europe's largest economies from 1980 to 2027*, Statista,
<https://www.statista.com/statistics/959301/gdp-of-europes-biggest-economies/> (letöltve: 2022. 11. 01.)
- R&WS Research Team (2022): *Joining or Staying Out of the EU Referendum Voting Intention*
<https://redfieldandwiltonstrategies.com/joining-or-staying-out-of-the-eu-referendum-voting-intention-19-august-2022/> (letöltve: 2022. 11. 13.)
- Roser, Max (2013): *Military spending*, Our World in Data
<https://ourworldindata.org/military-spending#absolute-military-expenditure> (letöltve: 2022. 10. 01.)
- Schriberg, David (2018): *Leaked U.K. Government Analysis Warns Britain Will Be Poorer Post-Brexit*
<https://www.forbes.com/sites/davidschriberg1/2018/02/03/leaked-u-k-government-analysis-warns-britain-will-be-poorer-post-brexit/?sh=6d7062604c3f> (letöltve: 2022. 09. 09.)
- Statista: *Government finances in the UK*
<https://www.statista.com/study/37726/uk-government-spending/> (letöltve: 2022. 11. 18.)
- Stockholm International Peace Research Institute (2022): *Hadsereg kiadásai GDP százalékában* <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> (letöltve: 2022. 11. 17.)
- Stadtler, Florian – Visram, Rozina – Nasta, Susheila (2017): *British Library: Global trade Empire*
[https://www.bl.uk/asians-in-britain/articles/global-trade-and-empire#:~:text=minerals%20and%20textiles.,Tea,Ceylon%20\(now%20Sri%20Lanka\).](https://www.bl.uk/asians-in-britain/articles/global-trade-and-empire#:~:text=minerals%20and%20textiles.,Tea,Ceylon%20(now%20Sri%20Lanka).) (letöltve: 2022. 10. 01.)
- The Migration Observatory at the University of Oxford (2022): *Net migration to the UK*

<https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/long-term-international-migration-flows-to-and-from-the-uk/> (letöltve: 2022. 11. 07.)

- UK Parliament: The Fallen
<https://www.parliament.uk/business/publications/research/olympic-britain/crime-and-defence/the-fallen/> (letöltve: 2022. 10. 30.)
- UK Parliament (2022): Poverty in the UK: statistics
<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN07096/SN07096.pdf>
- UK Ministry of Defence: UK armed forces biannual diversity statistics
[Biannual Diversity Statistics, table 1](#) (letöltve: 2022.10.25.)
- Worldometer (2022): UK population
<https://www.worldometers.info/world-population/uk-population/>

Az ábrák forrásai:

- 1. ábra: Winston Churchill elmélete a három egybe fonódó körről, saját készítés
- 2. ábra: Az államháztartás nettó adóssága a GDP százalékában az Egyesült Királyságban 1929 és 1982 között (%): *Office for National Statistics (UK) (2022.)*
<https://www.ons.gov.uk/economy/governmentpublicsectorandtaxes/publicsectorfinance/datasets/publicsectorfinancesappendixatables110>
<https://www.statista.com/study/58259/the-Brexit-factbook/>
- 3. ábra: 1975-ös népszavazás eredménye az Európai Közöségi tagságról, *Statista, Daniel Clark: Brexit Factbook, 2022.*
- 4. ábra: Az egy főre jutó GDP 2000 és 2010 között USA dollárban: *World Economic Outlook Database 2022 Április*
- 5. ábra: A korosztályok és a választás összefüggése: Egedy Gergely - Gálik Zoltán (2017): *Nagy-Britannia és az európai integráció - A csatlakozástól a BREXIT-ig.*, L'Harmattan Kiadó, Budapest
imf.org
- 6. ábra: Mi befolyásolta a voksolásának eredményét?, *Statista, Daniel Clark: Brexit Factbook, 2022.*
- 7. ábra: A UK hozzájárulása és visszatérítése az EU-hoz 1973 és 2019 között (millió font): *House of Commons, 2021 január*
[The UK's contribution to the EU budget, table 1](#)
- 8. ábra: Az Egyesült Királyság hozzájárulása az EU-hoz a többi tagállamhoz hasonlítva 2020-as adatok alapján, *European Commission 2020,*
https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2014-2020/spending-and-revenue_en
- 9. ábra: A migráció alakulása az Egyesült Királyságban 1991 és 2020 között (ezer fő), *House of Commons; Office for National Statistics (UK) 2022.03.*
[Migration Statistics, table 2,1](#)
- 10. ábra: Egy főre jutó GDP alakulása az Egyesült Királyságban (USA dollár), *World Economic Outlook Database April 2022*
imf.org
- 11. ábra: Az import és export értékének változása az EU-s és nem EU-s országok tekintetében (millió £), *UK official statistics Department for International Trade 2022.06.*

<https://www.gov.uk/government/statistics/uk-trade-in-numbers/uk-trade-in-numbers-web-version>

- 12. ábra: GBP-USD árfolyam 2001 és 2022 között, *Wall Street Journal*, GBP-USD, 2022.10. www.wsj.com/market-data/quotes/fx/GBPUSD
- 13. ábra: Az infláció alakulása 2001 és 2021 között, valamint a várható alakulása 2026-ig, *European Commission, Eurostat 2022*
[Consumer price inflation tables, table 20b, I.D D7G7](#)
- 14. ábra: Teljes fogyasztás kiadása 2010-től 2022-ig, *Office for National Statistics*, UKEA 2022. 09. 30.
<https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/timeseries/abkw/ukea>
- 15. ábra: UK és EU AROPE mutató összehasonlítása 2005 és 2020 között (%)
<https://ec.europa.eu/eurostat>
- 16. ábra: A teljes kormányzati kiadások 2000-től napjainkig, valamint várható értékek 2025-ig, *HM Treasury*, 2022. 08.
[PESA 2022 table 4.1](#)
- 17. ábra: Mi az első szó, ami eszébe jut az Egyesült Királyságról?, saját készítés
- 18. ábra: Mi az első szó, ami eszébe jut a Brexitről?, saját készítés
- 19. ábra: Ön mennyire ért egyet a következő állításokkal?, saját készítés
- 20. ábra: Ön mennyire ért egyet a következő állításokkal?, saját készítés
- 21. ábra: A Brexit óta milyen változást érzékelt a következő területeken?, saját készítés

FÜGGELÉK

1. függelék: Mélyinterjú: T. Franciska

P. Katalin: Mi volt az oka a kiköltözésednek?

T. Franciska: A férjem miatt költöztünk ki, mert elvesztette egyszerre mind a két otthoni munkahelyét, így létbizonytalanság lépett fel, illetve a fiához közelebb szeretett volna költözni és új lehetőségeket kipróbálni.

P. Katalin: Megkérdezhetem, hogy mikor költöztetek ki?

T. Franciska: 2011 februárjában költözött ki a férjem, én pedig augusztusban költöztem.

P. Katalin: Milyen pozíciót töltöttél be az első munkahelyeden?

T. Franciska: Segédmunkás munkakörben voltam.

P. Katalin: Dolgozol jelenleg?

T. Franciska: Igen, 2013 óta változatlan a munkahelyem.

P. Katalin: Az átlaghoz képest milyennek mondaná a fizetését?

T. Franciska: Hát itt minimálbéren élünk, de sokkal jobban megélünk, mint otthon és én ezért mindig hálás vagyok.

P. Katalin: Éltetek már más országban?

T. Franciska: Igen, én éltem Németországban 4 évig.

P. Katalin: Tapasztaltatok valami változást a Brexit óta?

T. Franciska: A személyes életünkben akkora nagy változást nem hozott, de szerintünk a Covid és az Ukrán háború inkább volt nagyobb hatással az életünkre. A Brexit a mi számunkra inkább a családi vállalkozásunk tekintetében volt hatással. Mi Mecsekteát forgalmazunk Angliában amióta a Brexit van, az elején még akkora változás nem volt a kétéves türelmi idő miatt, csak több papírmunkánk volt vele, de most már nagyobb költségekkel is jár.

P. Katalin: El is lehetetlenítette, vagy csak megnehezítette a vállalkozást?

T. Franciska: Igen, úgy néz ki, hogy el is lehetetlenítette és abba hagyjuk, mivel sokkal nagyobb költséggel jár, mint amekkora hasznunk van belőle.

P. Katalin: A vámok miatt?

T. Franciska: Igen, régen elég volt egy minimális összeg, viszont most már a szállítási költségek is megváltoztak és így sokkal nehezebb.

P. Katalin: Kérdezhetek esetleg számokat, hogy mennyivel lett több?

T. Franciska: Eleinte talán 35 fontot fizettünk a papírmunkáért és legutóbb már ez az összeg 300 fontra nőtt. De képzelheted, egy tea 50 penny így gondolhatod mennyiért kellene árulnunk egy teát, hogy az összeg nekünk megtérüljön. Nekünk az a szerencsénk, hogy a szállítást

családtag tudja biztosítani, így ezt kedvezményesen meg tudjuk oldani, de ha ez az opció nem állna fenn, akkor annak a költsége is a duplája lenne már.

P. Katalin: Követitek egyébként a brit politikát a mindennapokban?

T. Franciska: Hát szerintem itt az emberek nem foglalkoznak olyan sokat a politikával, mint otthon. Igazából nem foglalkozunk vele, csak alap szinten.

P. Katalin: A Brexitet esetleg jobban követték?

T. Franciska: Igen, próbáltuk és a Covid alatt is mert nagyon nagy megosztottság az emberek között mert az angolok szerintem nem mérték fel magukban, hogy a Brexit mit fog maga után vonni, ők csak arra koncentráltak, hogy minél kevesebb külföldi jöjjön be és záruljanak le a határok, legalábbis én ezt vettem észre.

P. Katalin: Szerinted nem következett ki, hogy ez kevesebb munkással lesz egyenlő?

T. Franciska: Szerintem nekik az volt az álláspontjuk, hogy van elég munkaerő az országban. A másik, amit nem mértek fel szerintem az, hogy mekkora hiányosságok lesznek áruk területén ennek következtében. Meg az átváltozásra sem voltak felkészülve.

P. Katalin: Szerinted, hogy menedzselte az Egyesült Királyság a Brexit tárgyalásokat.

T. Franciska: Szerintem nagyon el volt húzva és nem sikerült elég jó megállapodásokat kiharcolniuk, de mégis úgy gondolom, hogy meg fogják oldani mert ez egy jól működő ország. Szerintem inkább az Uniót fogja megviselni, hogy az Egyesült Királyság kivált. Úgy vélem hosszú távon a briteknek több haszna lesz ebből, mint az EU-nak.

P. Katalin: Esetleg emiatt bizonytalanabbnak érzitek a jövőt.

T. Franciska: Egyáltalán nem, mi hálásak vagyunk, hogy meg tudtuk próbálni, nem szomorodtunk el, hogy le kell mondani a vállalkozásról sem.

P. Katalin: Milyen területeken éreztetek változást a Brexit után?

T. Franciska: Úgy érzem az áruk egyre fogyatkoznak, és a behozatalt és a kivitelt nehezítette meg. Munkalehetőségek terén lehet, hogy több van, de én nem keresgélek. Viszont úgy érzem, hogy akiből a munkahelyemre jelentkeznek, ott előtérbe helyezik az angolokat, viszont ők kevesebb ideig maradnak nálunk.

P. Katalin: Rendben, nagyon szépen köszönöm a segítséget, ennyi lett volna. Viszlát!

T. Franciska: Nagyon szívesen, köszönöm a lehetőséget. Viszlát!

2. függelék: Mélyinterjú: M. Gábor

P. Katalin: Elgondolkodott a Brexit után a hazaköltözésen?

M. Gábor: Gondolkodtam a haza költözésen, de nem Magyarországra, hanem inkább más országba. Így, hogy nem vesztettem jogokat ezért szívesen maradok. Az egyedüli, ami nagyon érint, hogy így már nem tudom kihívni a barátaimat dolgozni, vagyis csak nagyon nehezen és sok papírmunkával. Ebből a szempontból egyértelműen hátrányosan érintett.

P. Katalin: Úgy érzi érintette valamilyen más területen magát a Brexit?

M. Gábor: Hát, talán, ami legszembetűnőbb volt nekem az az, hogy egy bizonyos „Svéd csepp” nevű készítményt, amelyet rendszeresen használok sajnos már nem kapható a megnehezedett importálás miatt.

P. Katalin: Értem. Egyébként a Brexit megnehezítette az utazásodat?

M. Gábor: Nem lényegesen.

P. Katalin: Van esetleg valamilyen egyéb élményed a Brexittel kapcsolatban?

M. Gábor: Igen, vannak. Általában nem szoktam fogadásokat kötni, de meg voltam bizonyosodva, hogy a Brexitből nem lesz semmi, ha igen akkor sem fognak ilyen gyorsan lefolyni a tárgyalások. Ezért tettem is egy kisebb összegű fogadást erre, amit később sajnos el is veszítettem. Úgy vettem észre, hogy a Brexit után a buszjegyek lényegesen megrágultak, de nem biztos, hogy ez betudható a Brexitnek. Úgy hallottam, hogy az Európai Unió polgárai továbbra is jöhetnek ide, de ez nem bizonyult igaznak ezért csalódott vagyok. Ezzel kapcsolatban ismerek is olyan skót munkáltatót, aki hotel munkákhoz szokott keresni munkaerőt és kimondottan magyar és lengyel munkaerőt szeret alkalmazni, mert meg van győződve róla, hogy e két nép sarjai nagyon jól végzi a munkájukat. Őt persze nagyon rosszul érinti, hogy a Brexit miatt nem jön új munkaerő. Egyéb drasztikus változást nem érzékeltem.

P. Katalin: Csalódottnak érzed magad, hogy megnehezedett a letelepedési igénylése az Unióból érkező munkásoknak?

M. Gábor: Úgy érzem, hogy elvágták a lehetőséget az Európai Unió bevándorlok elől. A vízum nagyon szigorú feltételei nagyon megnehezíti a kijövetelt. A vízum feltételei között van, hogy minimum 26 000 fontos fizetésednek kell lennie évente, ami jóval magasabb, mint a minimálbér ellehetetleníti, hogy szezon vagy gyári dolgozóként akárki munkát tudjon vállalni.

P. Katalin: Úgy gondolod megérte kilépniük a briteknek vagy rosszul tették, hogy elhagyták az Uniót?

M. Gábor: Ha őszinte akarok lenni akkor nem tudom. Ez túl összetett dolog. Valakinek biztos van haszna, de nem biztos, hogy az emberek többségének ez jó. Az, hogy meg akartak szabadulni az Unió hátráltatásától így, hogy kileptek az Unióból ezektől megszabadultak, de más hátrányok keletkeztek mint, hogy megszűntek a vámmentes áruforgalom és a

munkaerőáramlástól elvették a lehetőséget. Lehet, hogy úgy gondolják, hogy ez gazdaságos dolog, de én nem látom így. De azt észrevettem, hogy Skócia nagyon törekszik az önállósodásra, de azt nem tudom, hogy mekkora esély van arra, hogy ez meg is történik.

P. Katalin: Igen, ez egy nehéz kérdés. Életszínvonal vagy munkalehetőségek terén érzékeltél változást a Brexit után?

M. Gábor: Nem biztos, hogy a Brexit miatt, de érzékelttem változást. Én alvállalkozóként biciklis futár vagyok és az utóbbi időben sajnos nagyon alacsony a kereslet erre a szolgáltatásra és gondolkodom is a munkahely váltáson. Mondjuk lehet inkább azért nem tudok annyi megbízást vállalni mert több alvállalkozó kezdett el dolgozni ugyan ezzel a szolgáltatással, így több felé oszlik meg a kereslet.

P. Katalin: Hát igen, ez általában így működik. Megkérdezhetem még, hogy mi volt az oka a kiköltözésednek?

M. Gábor: Lényegében anyagi okok miatt. A kisvárosban, ahol éltem nem volt túl sok lehetőség, egyetemen idegen forgalmi menedzser szakot végeztem, de sajnos nem sikerült elhelyezkednem a szakmámban így megpróbáltam külföldön.

P. Katalin: Mi volt az első munkahelyed Angliában?

M. Gábor: Mezőgazdasági munkásként kezdtem 2016-ban, földiepret kellett szednem. Elsőként olyan munkát kerestem, ami nem igényelt túl nagy nyelvtudást és ez teljesült is.

P. Katalin: Szerinted a Brexit alatt kötött megállapodások hogyan sikerültek?

M. Gábor: Hát nem nagyon nézek televíziót szóval ehhez nem nagyon tudok hozzászólni se.

P. Katalin: Esetleg a Brexit miatt bizonytalanabbnak érzed a jövőt?

M. Gábor: Alapvetően úgy gondolom, hogy minden bizonytalan, Brexittel és anélkül is.

P. Katalin: Értem. Nekem nem maradt több kérdésem. Nagyon szépen köszönöm a segítséget és a válaszokat. Minden jót!

M. Gábor: Örülök, hogy segíthettem. Neked is! Viszlát!

3. függelék: Mélyinterjú: T. Attila

T. Attila: Jó napot!

P. Katalin: Jó napot! Akkor kezdetjük is. Először is megkérdezném, hogy mióta és miért költöztek az Egyesült Királyságba?

T. Attila: Hát én 48 éves vagyok, 6 éve költöztünk ki a feleségemmel, jelenleg Warringtonban élünk. A kiköltözésünknek az oka szimplán anyagi megfontolás.

P. Katalin: Értem, és szokta követni a brit politikát?

T. Attila: Igen. én úgy érzem, hogy ez egy fontos dolog ezért napi szinten nézek híreket és próbálom követni az eseményeket.

P. Katalin: Akkor ezek szerint a Brexit lefolyását is követte?

T. Attila: Hát, ha nem is napról napra, de próbáltam követni, ha nem is a politikát magát, inkább a köznap életben. Láttam, hogy amíg nem lépett életbe a Brexit, úgy tapasztaltam, hogy nagyon sok főleg kelet európai jön dolgozni hozzánk és ez teljesen természetes volt. de ők elfogytak a Brexit után. A cégnél, ahol dolgozom mindig volt egy bizonyos mértékű fluktuáció és nagy részük külföldi volt és kisebb arányban voltak britek, de ez megváltozott. és a fluktuációs ráta lecsökkent.

P. Katalin: És más területen esetleg érzékelt változást?

T. Attila: Hát a be és kiutazásban én elég nagy bizonytalanságot látok és félek, hogy ha a feleségem édesanyja, - akinek még a letelepedési eljárása folyamatban van - elhagyja az országot már nem engednék vissza.

P. Katalin: Mit gondol a Brexit tárgyalásokról?

T. Attila: Hát elég hosszúra elnyújtották, de úgy gondolom, hogy a Brexit egy butaság volt, kellett volna még pár év, hogy igazán jó eredményre jussanak a tárgyalások. Szerintem, ha nem lettek volna ennyire nacionalisták akkor más kevésbé drasztikus megoldások is teljesen megfelelt volna a céljaik elérése érdekében. Úgy gondolom a brit gazdaság nem fog működni a külföldi munkaerő nélkül. Már a szavazás után látszott, hogy ez így nem fog működni. Az is érdekes a témával kapcsolatban, hogy miután megszavazták a Brexitet Cameron lemondott és eltűnt. Fejest ugrottak a bizonytalanba. Naponta látom, hogy mennyi munkát végeznek el a

külföldiek az Egyesült Királyságban, nem értem miért gondolják azt, hogy a brit gazdaságnak jobb lesz bevándorlók nélkül.

P. Katalin: Úgy gondolod, hogy Magyarországra is hatással lesz a Brexit?

T. Attila: Szerintem már most is hatással van. Hiszen nagyon sok magyar akart ide jönni dolgozni, de így kevesebben fognak tudni itt letelepedni.

P. Katalin: Érzékelt esetleg valami változást a Brexit után a mindennapi életetekben?

T. Attila: Én olyat, amit kifejezetten a Brexit számlájára írhatnék kifejezetten nem tudok mondani, de azt látom, hogy mintha egy kicsit nehezebbé vált volna a hivatalos ügyintézés a Brexit óta. Sokkal szigorúbbak az állami ügyintézésekor, mint régebben.

P. Katalin: A társadalmi feszültség a külföldiekkel kapcsolatban szerinted fokozódott?

T. Attila: Lehet, de én nem látom. Velem nem viselkednek másképp csak azért, mert én magyar vagyok. Szerintem a kemény Brexit, amit akartak az a politikusok szintjén maradt.

P. Katalin: Áruk terén érzékelt változást?

T. Attila: Covid alatt érzékelttem olyan változást, hogy nem jöttek meg az áruk valamiért a boltokba. Bizonyos márkáktól származó termékek eltűnedeznek a boltokból és teljesen üresek voltak a polcok. A bolti eladóknál érdeklődtem és ők azt mondták, hogy a vámszabályok miatt nehéz beszerezni az árukat külföldi szállítóktól. Amit most látok érdekes módon az, hogy átrendeződnek a viszonyok, abban a tekintetben, hogy a külföldi árusok háttérbe szorulnak a helyi boltokkal szemben.

P. Katalin: Esetleg elgondolkodtatok emiatt a hazaköltözésen?

T. Attila: Követem a magyar politikát is és úgy gondolom, hogy minden nehézség ellenére, amit a Brexit okoz még mindig jobb és stabilabb itt lenni, mint otthon.

P. Katalin: Rendben, akkor ennyi lett volna. Nagyon szépen köszönöm a segítséget.

T. Attila: Amiben tudok segítek. Viszlát!

NYILATKOZAT
az írásmű eredetiségéről

Alulírott **Pázmány Katalin Erika**, (CQSD21) büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy **A Brexit gazdasági és társadalmi hatásai** című írásomban foglaltak saját, önálló munkám eredményei, ennek elkészítéséhez kizárólag a hivatkozott forrásokat (szakirodalom, eszközök stb.) használtam fel, írásomat a Pécsi Tudományegyetem vonatkozó szabályzatainak betartásával készítettem.

Kijelentem, hogy az elektronikus és a kinyomtatott változat megegyezik és tudomásul veszem, hogy a szerzői jogi szabályok betartását a Pécsi Tudományegyetem plágiumkereső rendszeren keresztül ellenőrizheti.

Pécs, 2022. év 11. hó 14. nap

Pázmány Katalin Erika